

elfde jaargang nummer 10 | 1970

KLEIO

UIT DE INHOUD:

Notulen van de algemene ledenvergadering van 17 okt. 1970

Afdelingsverslagen

Brieven van en naar het Ministerie

Een voorbeeld van centraal schriftelijk eindexamen

Dr. M. B. van der Hoeven: Over het eindexamen

VERENIGING VAN GESCHIEDENISLERAREN IN NEDERLAND (V.G.N.) BESTUUR

C. M. H. BOSCH, *voorzitter*, Borskilaan 7, Bloemendaal, tel. 023-261723.

DR. P. N. M. BOT, *vice-voorzitter*, Surinameweg 12, Nijmegen, tel. 8800-32886

C. L. A. DANIËLS, *1e secretaris*, Apolloplantsoen 23, Zaandam, tel. 02980-65602.

DRS. A. J. M. VAN DER EERDEN, *2e secretaris*, Essesteijnstraat 4, Voorburg, tel. 070-863757.

DRS. B. VAN LINGEN, *penningmeester*, Van Weerden Poelmanlaan 196, Utrecht, tel. 030-940967, postrekening 128701 t.n.v. de penningm. van de V.G.N. te Utrecht.

G. J. ERDTSIECK, Cath. van Renneslaan 29, Almelo, tel. 05490-17652.

A. L. VERHOOG, Drakestein 8, Leiderdorp.

LEDENADMINISTRATIE

Aangifte en afschrijvingen van leden en informatie over contributiebetaling zenden aan: Administratie V.G.N., Mient 272, 's-Gravenhage, tel. 070-682998. Bij aangifte wordt verzocht mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoon- en netnummer, adres van de school waar men de hoofd-betrekking heeft.

COMMISSIES

DIDACTIEKCOMMISSIE

DR. P. VAN DER MEULEN, *voorzitter*, Nicolailaan 17, Bilthoven, tel. 030-783869.

MEJ. DRS. H. L. A. FURNÉE, Schoutenstraat 48, 's-Gravenhage, tel. 070-245752.

A. C. E. JANSE, *penningmeester*, Oranjelaan 13, Castricum, tel. 02518-53548, postrekening 1561752 t.n.v. penningmeester Didactiekcommissie V.G.N.

P. BAARDSE, Rotterdam.

DRS. J. H. BIERLING, IJmuiden.

A. P. DIJKSTRA, Meppel.

W. H. MANNESSE, 's-Gravenhage.

J. G. TOEBES, Nijmegen.

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

De gegevens over de P.A.-commissie staan vermeld op de laatste tekstpagina van dit nummer.

COMMISSIES AD HOC

Voor inlichtingen over de commissies ad hoc – de Brugklascommissie, de Eind-examencommissie en de Mavocommissie – kan men zich wenden tot de 2e secretaris van de V.G.N., wiens adres hierboven vermeld staat.

KLEIO

Tijdschrift van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland, verschijnt tienmaal per jaar. Redactie: H. DE RUYTER, *voorzitter*, Koningin Wilhelminalaan 22, Leidschendam, tel. 01761-3657; MEJ. DRS. G. K. H. SCHURING, *secretaresse*, Lange Nieuwstraat 8, Utrecht, tel. 030-26764; DRS. B. VAN LINGEN, Utrecht; DRS. L. M. G. P. SMEETS, Bilthoven; DRS. S. Y. A. VELLENGA, Utrecht, C. S. RUTSEN, Mijdrecht.

Abonnementen: voor leden gratis, voor niet-leden f 15,— per kalenderjaar.

Abonnementen opgeven aan: Administratie V.G.N., Mient 272, 's-Gravenhage, tel. 070-682998.

KLEIO DIDACTICA

Nummers te bestellen bij: Administratie V.G.N., Mient 272, 's-Gravenhage, tel. 070-682998.

Kleio en Kleio Didactica worden uitgegeven door de V.G.N. in samenwerking met de Stichting Onderwijs Oriëntatie, gevormd door de uitgevers J. M. Meulenhoff - J. Muusses - Nijgh & Van Ditmar - Spruyt, Van Mantgem & De Does - W. J. Thieme.

KLEIO

*Tijdschrift van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland
(V.G.N.)*

ELFDE JAARGANG - NUMMER 10 - NOVEMBER 1970.

INHOUDSOPGAVE.

	pag. nr.
Nota vaklokaal	360
Notulen van de algemene ledenvergadering op zaterdag 17 oktober 1970 in het Jaarbeursgebouw te Utrecht	360
Afdelingsverslagen	366
Brieven naar en van het ministerie	383
Een voorbeeld van een centraal schriftelijk eindexamen	387
Dr. M. B. van der Hoeven: Over het Eindexamen	390
Conferentieverslagen	394
a. Seppe, 10-15 augustus 1970	
b. Het XIIIe Internationale Congres der Historische Wetenschappen, Moskou 16-23 augustus 1970	
c. Projecten en Modellen, Aantekeningen bij de Didaktiekconferentie	
Discussie rond de staatsinrichting	404
Boekbespreking	412

NOTA VAKLOKAAL

Het bestuur heeft in een brief van 3 november j.l. tot de Didactiekcommissie het verzoek gericht om vóór 1 april 1971 een nota samen te stellen over een vaklokaal voor het vak geschiedenis en staatsinrichting, aangezien het ontwerp van collega Engelsman, dat in 1962 verscheen, niet meer up to date is.

De Didactiekcommissie heeft op dit verzoek positief gereageerd.

Het bestuur.

NOTULEN VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING OP ZATERDAG 17 OKTOBER 1970 IN HET JAARBEURSGEBOUW TE UTRECHT.

(voor de agenda zie Kleio, 11e jrg., nr. 8, 1970, p. 284/286)

De presentielijst vermeldt de aanwezigheid van 32 leden en 5 bestuursleden.

De bestuursleden dr. P. N. M. Bot en G. J. Erdsieck zijn resp. door familieomstandigheden en ziekte verhinderd. Ook de heer Van Boven van de E. E. C. stuurde bericht van verhindering, evenals de afdeling Eindhoven.

Geen berichten of afgevaardigden waren er van de afdelingen Hengelo, Venlo en Zwolle.

Opening.

Om 14.15 opent de voorzitter C. M. H. Bosch de vergadering en stelt voor de punten 2, 3, 4, 5 en 6 in één uur af te handelen, daarna te pauzeren en vervolgens punt 7, dat over het Eindrapport van de E. E. C. gaat, in bespreking te geven.

Controle afgevaardigden; notulen; ingekomen stukken.

Na de controle van de afvaardiging der afdelingen door de 2e secretaris drs. A. J. M. van der Eerden worden de notulen van de algemene ledenvergadering van 6 april 1970 ongewijzigd goedgekeurd en worden de berichten van verhindering medegedeeld.

Benoeming lid van verdienste.

Vervolgens doet de voorzitter het voorstel collega H. E. de Wolff tot lid van

verdienste te benoemen. Zijn toelichting is wel zo overtuigend dat de vergadering het voorstel bij acclamatie aanneemt.

De contributievoorstellen.

De penningmeester drs. B. van Lingen geeft vervolgens een uiteenzetting t.a.v. het voorstel tot vaststelling van de contributie (Kleio, 11e jrg., no. 8, blz. 285 e.v., punt 6 a, b, c en d van de agenda).

Collega Herzberg (afd. Den Haag) bepleit contributieverlichting voor hen die nog studeren en voor degenen die naast een gedeeltelijke onderwijsfunctie van bijv. 15 uur nog een nevenfunctie vervullen. Deze categorieën dienen te worden gelijk gesteld met de in het bestuursvoorstel apart genoemde docenten aan Mavo-scholen.

Nadat nog enkele andere leden hierover het woord gevoerd hebben, wijst de voorzitter er op dat de voorstellen van de afd. Den Haag wel sympathiek zijn, doch dat de financiële consequenties thans onmogelijk zijn te overzien. Den Haag brengt nog het wervingsargument ter sprake en krijgt bijval uit de vergadering. Maarsen meent dat het mogelijk moet worden gemaakt dat gevallen van leden die kunnen aantonen in aanmerking te komen voor een soepeler regeling, individueel worden bekeken. De voorzitter deelt mee dat het punt van de eventuele dubbele contributie voor leden van meer dan één vakvereniging in de club van voorzitters van de vakgroepen op de agenda staat en daar dus ongetwijfeld besproken zal worden. De vergadering gaat tenslotte accoord met het bestuursvoorstel dat gewone, volgens art. 6 der statuten, leden f.45, -- contributie betalen.

Naar aanleiding van het voorgestelde over de contributie der Mavo-docenten bestrijdt collega Maarsen de opvatting dat bij contributieheffing gelet moet worden op de grootte van het inkomen. Wel steunt hij het bestuursvoorstel op grond van het argument dat Mavo-docenten in de regel verschillende vakken doceren. De heer Kaarsemaker (afd. Goes) meent dat het bij de Mavo-docenten niet gaat om de hoogte van de contributie, doch meer om het zich niet geheel in de V.G.N. thuis voelen, hetgeen ook geldt voor de docenten aan de pedagogische academies. Hij wenst geen aparte contributie voor de Mavo. De voorzitter zegt dat het bestuur eveneens van oordeel is dat tot nu toe in de V.G.N. veel te weinig aandacht besteed is aan de problematiek van het geschiedenisonderwijs in het Mavo.

Daarom is het bestuur zo gelukkig dat nog deze maand in Kleio het rapport van de Mavocommissie gepubliceerd kan worden. Het bestuur wil graag tegelijkertijd komen tot een ledenwervingsactie onder de Mavo-collega's. De voorzitter verzekert de heer Kaarsemaker dat óók het geschiedenisonderwijs aan de pedagogische academies spoedig (opnieuw) de aandacht van het bestuur zal hebben en hij wijst er de vergadering op dat het bestuursvoorstel ten aanzien van de Mavocontributie uit de Mavokringen zelf is voortgekomen. De heer Visscher wijst op de moeilijkheden van de Mavo-

geschiedenisleraren, waarop de voorzitter meedeelt dat aan de organisatie van de post-scolaire vorming der Mavo-docenten met spoed wordt gewerkt. Mej. Langenbach vat de discussie samen in twee standpunten: voor gelijke diensten gelijke betaling enerzijds en rekening houden met ieders persoonlijke omstandigheden anderzijds, doch dan volgens een vaste wel omschreven regeling. Zij stelt voor hierover tot een uitspraak te komen. Het bestuur handhaaft echter zijn voorstel met betrekking tot de Mavo-contributie, doch is bereid de gehele problematiek van de variabele contributie nogmaals in studie te nemen om vervolgens in de jaarvergadering in april 1971 deze zaak opnieuw aan de orde te stellen. De heer Van den Berg (Heerlen) wenst echter een principiële uitspraak nu. Met alleen zijn stem tegen, wordt het bestuursvoorstel betreffende de Mavo-contributie (f. 30, --) aangenomen.

Tegen het voorgestelde omtrent de contributieheffing van echtparen, buitengewone leden en gepensioneerden bestaan geen overwegende bezwaren. Na amendering (echtparen-contributie met slechts één abonnement op Kleio: f. 50, --) worden deze voorstellen, met 2 stemmen (van W. J. A. van den Berg en dr. H. Bruch) tegen, aangenomen.

Het Eindrapport van de E. E. C.

Het eindrapport van de Eindexamencommissie aan de orde gesteld hebbend, geeft de voorzitter een overzicht van de geschiedenis der onderhavige kwestie vanaf het jaar 1967 en stelt puntsgewijze behandeling van het bestuursvoorstel voor. Het E. E. C. -lid H. de Ruyter krijgt echter eerst nog gelegenheid enkele kleine correcties in het rapport mee te delen:

a. Hierna komt de zinsnede uit het rapport ter discussie: "Daarnaast zou het ook voor de leraren een toets kunnen zijn of hun onderwijs op het gewenste niveau ligt".

Namens de afd. Den Haag en de afd. Haarlem wordt deze zin bestreden; Goes vindt in de zin geen argument voor een schriftelijk eindexamen. Ook de afd. Amsterdam sluit zich bij de kritiek aan, evenals Heerlen, Rotterdam, Den Bosch en Utrecht. Alkmaar neemt een genuanceerder standpunt in. Dr. Fontaine sluit zich bij Den Haag aan wat betreft de vaagheid der gewraakte zinsnede, evenals de heer Koers (Maastricht). Zutphen heeft geen bezwaar. Maarsen (voorzitter der E. E. C.) zegt niet gehecht te zijn aan de betr. zinsnede. Ook Geurts, Van den Berg en Pabst maken hierover een opmerking, evenals de voorzitter. Als de beslissing aan de vergadering wordt overgelaten en er nogal lang geschermutseld is over de wijze van stemmen, wordt de zin geschrapt. Voor de afdelingen worden er 29 stemmen uitgebracht vóór handhaving van de zin, 33 tegen, blanco 15. Van de aanwezige leden zijn er 19 voor, 17 tegen, 1 blanco. Totaal 48 voor, 50 tegen en 15 blanco.

b. Dan wordt gesproken over de zinsnede "verder zou een schriftelijk eind-examen de kandidaat gelegenheid bieden meer dan bij een mondeling examen zijn betoog structuur te geven", waarbij verscheidene afdelingen hun standpunt toelichten. De heer Geurts (E. E. C.) raakt in discussie met de heer Bruch, de laatste suggereert dat het schriftelijk examen toch komt. Tegen deze suggestie protesteert ook de voorzitter namens het gehele bestuur zéér uitdrukkelijk. De heer Koers betreft inspecteur dr. Brants in de discussie, doch de voorzitter brengt de gedachtenwisseling terug tot het onderhavige punt. Het bestuursstandpunt, dat hier experimenten met verschillende vormen van examen pas tot een duidelijke standpuntbepaling kunnen leiden, wordt, na nog enkele opmerkingen van dr. Brants, de voorzitter en de heer Wijne, met 98 stemmen voor, 6 tegen en 10 blanco aangenomen, nadat nog de afdeling Heerlen haar stem heeft toegelicht (van de afdelingen 63 voor, 5 tegen, 9 blanco; van de aanwezige leden 35 voor, 1 tegen, 1 blanco).

c. Vervolgens zijn aan de orde de opvattingen, neergelegd in tekst I op de pagina's 270 en 271, die door de meerderheid van de E. E. C. zijn aanvaard en door het bestuur overgenomen. De heer Spaan (afd. Alkmaar) opponeert, daar gevreesd wordt dat er grote ongelijkheid tussen de scholen zal ontstaan en het vak geschiedenis een "vluchtheuvel-vak" zal worden; daarom verdient een centraal schriftelijk examen toch de aandacht. De afd. Leeuwarden bepleit bij monde van de heer Beetsma de mogelijkheid van een centraal schriftelijk examen over de laatste vijftig jaar. Ook de heer Kaarsemaker (Goes) en collega Plaatsman (Groningen) voeren het woord; de laatste pleit sterk voor het schoolonderzoek. Enkele korte opmerkingen worden gemaakt door de heren J. Kuyper (Rotterdam) en Herzberg (Den Haag), dr. Fontaine en de heer Visscher, die vreest dat het Mavo in een uitzonderingspositie wordt gemanoeuvreed, hetgeen door de heer Kalle wordt ontkend. Dr. Brants gaat op enkele opmerkingen in en betoogt dat het centraal eindexamen over de gehele laatste halve eeuw het geschiedenisonderwijs in een situatie zou kunnen brengen waarbij de kandidaten het braaf geleerde zonder meer zouden moeten kunnen opspuien zoals vroeger bij het Ulo. Een poging met een experiment van een schriftelijk examen zonder dat men in deze situatie terecht komt, verdient echter te worden ondernomen. Namens de commissie spreekt drs. N. Maarsen, waarbij hij de noodzaak ter sprake brengt van een nieuw doelstellingenrapport, omdat bij de bespreking van de eindexamensystemen steeds de doelstellingen ter sprake komen. Dr. Fontaine wijst erop dat reeds eerder door de vereniging het centraal schriftelijk eindexamen is afgewezen. Een duidelijk voorstel dat nu in plaats daarvan aan de staatssecretaris kan worden gedaan, ziet spreker niet. Hierover ontspint zich een uitvoerige discussie, waarbij Wijne betoogt dat men nu reeds het experiment niet moet gaan begrenzen door bepaalde vormen van schriftelijk examen uit te sluiten. Door dr. Bruch en Plaatsman wordt de vrees van de afd.

Alkmaar voor discriminatie van het vak geschiedenis bestreden. Mej. Langenbach wijst op de ongeveer gelijke positie van biologen en geografen. De heer Kalle vindt dat de vergelijking alleen met de geografen opgaat. Maarsen wijst echter op het ontbreken van enig onderzoek in die hoek. Duidelijk wordt wel dat de meerderheid der commissie zich niet heeft uitgesproken tegen schriftelijk in het algemeen, doch tegen een centraal schriftelijk eindexamen.

De voorzitter besluit de langdurige discussie en brengt de kwestie in stemming. De aan de orde zijnde opvattingen volgens tekst I worden aangenomen met 91 stemmen voor, 12 tegen en 11 blanco (van de afdelingen 60 voor, 8 tegen, 9 blanco; van de aanwezige leden 31 voor, 4 tegen en 2 blanco).

De conclusies van het eindrapport van de Eindexamencommissie, door het bestuur overgenomen en aan de leden voorgelegd in een bestuursstandpunt, worden vervolgens (behoudens de bij de eerste stemming - zie bij a - aangebrachte wijziging) aanvaard met 80 stemmen voor, 11 tegen en 14 blanco (van de afdelingen 61 voor, 4 tegen en 12 blanco; van de aanwezige leden 27 voor, 7 tegen en 2 blanco).

Onder algemeen applaus wordt vervolgens de Eindexamencommissie onder grote dank decharge verleend, waarna zij wordt ontbonden.

Aan de orde is dan het voorstel om in overleg met de staatssecretaris een nieuwe commissie in het leven te roepen ter begeleiding van de experimenten. Dr. Bruch betoogt dat de experimenten niet per se moeten slagen (ook de afd. Heerlen wijst hierop) en hij vraagt bijzondere aandacht voor de staatsinrichting. De heer Spaan wil dat ook het mondeling examen geëvalueerd wordt, de heer Kaarsemaker wil steeds keuzemogelijkheden voor de kandidaten, mej. Langenbach wenst voor- en tegenstanders in de commissie, de heer Fleuren wil inschakeling van universitaire docenten. Verder wordt erop gewezen dat in géén geval leerlingen het slachtoffer van de experimenten mogen worden. T.a.v. deze en alle overige bezorgdheden zegt de voorzitter toe dat zij de nodige aandacht zullen krijgen. Het bestuur zal nu een audiëntie bij de staatssecretaris aanvragen. Er zal een commissie moeten worden gevormd, waarin ook vertegenwoordigers van de V.G.N. plaats zullen nemen. Deze commissie zal door het Rijk moeten worden gefinancierd, omdat de V.G.N. er onmogelijk nogmaals een groot bedrag aan kan besteden. Dr. Brants wijst erop dat het dan een staatscommissie wordt, die verslag uit zal brengen aan de staatssecretaris. Ook de heer Kalle wijst op het grote verschil tussen zo'n commissie en V.G.N.-commissies, zoals de Doelstellingencommissie. Dr. Geurts ziet echter niet in dat een door het Rijk gefinancierde commissie perse een staatscommissie zou moeten zijn. De voorzitter vraagt het vertouwen der vergadering in het bestuursbeleid bij het overleg met de staatssecretaris omtrent de te vormen commissie.

Ter adstructie van zijn opvattingen laat dr. Brants door de voorzitter nog eens het communiqué over de audiëntie bij de staatssecretaris voorlezen. De voorzitter verklaart dan uitdrukkelijk dat het bestuur in deze zaak uiterst voorzichtig zal optreden en ook rekening zal houden met de in de afdelingsvergaderingen, blijkens de verslagen, gemaakte opmerkingen. Vooral de verslaggeving aan de leden m.b.t. de werkzaamheden van de nieuwe commissie zal in geen geval mogen worden verwaarloosd. Deze materie lokt echter een zodanige discussie uit tussen voorzitter en leden, dat de voorzitter tenslotte verklaart dit gedeelte (punt 4) van het bestuursvoorstel terug te willen nemen. Hij vraagt daarna van de vergadering het vertrouwen in het bestuur bij zijn onderhandelingen met de staatssecretaris om een commissie in het leven te roepen voor het geschiedenis- en staatsinrichting, onderwijs mede met betrekking tot de eindexamens.

Dit vertrouwen wordt het bestuur zonder hoofdelijke stemming geschonken.

Rondvraag.

Bij de rondvraag vraagt de heer Kaarsemaker of inderdaad t.a.v. het havo op sommige scholen gediscrimineerd wordt.

De heer Spaan vraagt inlichtingen over de mogelijkheid van de minimumtabellen af te stappen. Een scholengemeenschap mag inderdaad afwijken van de minimumtabel, doch niet meer dan 2 uur per vak en 12 uur in totaal. Dit moet aangevraagd worden, aldus dr. Brants.

Drs. Maarsen vraagt om een register op Kleio-artikelen en informeert naar de didactische bibliografie. De voorzitter antwoordt dat de eerste kwestie aan de redactie van Kleio doorgegeven zal worden en dat inzake het tweede opnieuw met de heer A.H. van den Berg contact opgenomen wordt. nu er zekerheid bestaat dat de nieuwe plannen t.a.v. Kleio met ingang van januari 1971 gerealiseerd zullen gaan worden.

De heer W.J.A. van den Berg (Heerlen) vraagt inlichtingen over de vakgroepen. Dr. Brants wijst op de waarde van de opmerkingen van de heer Kaarsemaker over het havo, dat geen kind van de rekening mag worden.

De heer Bogaard (afd. Den Bosch) vraagt de aandacht van het bestuur voor de motie die op de afdelingsvergadering aangenomen werd m.b.t. het vooraf inzien van gegevens door een kandidaat bij een mondeling eindexamen. De voorzitter belooft dat het bestuur de kwestie ter bestemder plaatse ahangig zal maken.

De heer Visscher wijst op de belangrijkheid van de affaire der vaklokalen t.a. waarvan de voorzitter diligentie toezegt. Er zal zo spoedig mogelijk (een en ander is reeds in het bestuur besproken) een commissie ad hoc in het leven geroepen worden die op korte termijn een rapport uitbrengt.

De heer Plaatsman vraagt om een onderzoek naar de motivatie van derde klas havo-leerlingen die geschiedenis als keuzevak kiezen.

Sluiting.

Na nogmaals een verklaring van de voorzitter dat al de ter sprake gebrachte kwesties en problemen de nodige aandacht van het bestuur zullen krijgen, wordt de vergadering bijna een half uur over de vastgestelde tijd gesloten.

De 1e secretaris,
C. L. A. Daniëls.

A F D E L I N G S V E R S L A G E N

Het bestuur ontving van 13 van de 19 afdelingen van de vereniging een verslag van de afdelingsvergadering waarin het eindrapport van de Eindexamencommissie besproken werd. Besloten werd om dezelfde gedragslijn te volgen als bij de verslagen van afdelingsvergaderingen over het interimrapport en derhalve tot publicatie in Kleio over te gaan.

Hieronder volgen de verslagen van de afdelingen: Alkmaar, Amsterdam, Arnhem./Nijmegen, Eindhoven, Goes, Groningen, Den Haag, Haarlem, Heerlen, 's-Hertogenbosch, Maastricht, Rotterdam, Utrecht.

Het bestuur.

ALKMAAR

Kort verslag van de vergadering gehouden op 7 september over het rapport van de eindexamen-commissie van de V. G. N.

Aanwezig 6 leden, w.o. de alg. secretaris, collega Daniëls.

Met de conclusies in dit rapport neergelegd kon men zich verenigen, met dien verstande dat bij het punt in Uw schrijven van 25 augustus genoemd onder D 1c door allen (uitgezonderd de heer Daniëls, die zich van stemming onthield) de voorkeur werd gegeven aan tekst II.

Tot afgevaardigden naar de alg. ledenvergadering te Utrecht werden aangewezen:

H. G. Spaan, Kreek 3, Bergen (NH) en

Th. J. B. Liefing, Tweeboomlaan 127, Hoorn,

De geloofsbrief sluit ik hierbij in.

AMSTERDAM

De werkgroep voor Geschiedenisdidactiek te Amsterdam, mede fungerend als plaatselijke afdeling, heeft in haar vergadering van 25 september j.l. het Eindrapport van de Eindexamencommissie besproken.

Bij de bespreking waren de leden van de afdeling Amsterdam opvallend unaniem in hun oordeel, zodat onze afdeling de haar toegedachte acht stemmen onverdeeld zal uitbrengen. Als vertegenwoordigers op de vergadering van zaterdag a.s. kunt U verwachten mevr. drs. M.A.A.W.

Goedhart - van Alebeek en onze voorzitter, drs. G. Fransen.

De volgende punten kwamen bij de bespreking naar voren:

- a. Gezien de verdere uitwerking heeft de eindexamencommissie het punt 4a uit haar instructie ("De commissie betreft in haar overwegingen onder meer: de plaats van het eindexamen geschiedenis in het geheel van de eindexamens") onvoldoende in haar beschouwingen betrokken. Dit blijkt met name bij de afdeling "Wat toetsen wij?". Het lijkt de leden van de afdeling Amsterdam gewenst, dat de nadruk bij het eindexamen-geschiedenis toch in sterke mate komt te liggen op het toetsen van de aanwezigheid van kennis en inzicht (over dit laatste zie punt b. hierna), en slechts in geringe mate op de capaciteit, die kennis en dat inzicht mondeling of schriftelijk goed te formuleren. Men vergete immers niet, dat juist dié aspecten reeds bij andere vakken in sterke mate tot gelding komen: schriftelijk b.v. bij het opstel en de samenvatting bij Nederlands, mondeling (ook in de zin van een zelfstandig betoog van 5 à 10 minuten, zoals op pag. 279 als mogelijkheid gesteld) bij de mondelinge examens in Nederlands en in de vreemde talen. Natuurlijk is het vermogen, iets schriftelijk of mondeling goed onder woorden te brengen een begaafdheid, die het onderwijs als geheel naar vermogen bij de leerlingen dient te ontwikkelen. Het lijkt de leden van de afdeling Amsterdam echter onjuist, die factor ook nog eens in het cijfer voor geschiedenis werkelijk tot gelding te brengen.

Men werd het erover eens, dat een minder goed formuleren slechts mag leiden tot een naar beneden afronden van een ten aanzien van de aanwezigheid van kennis voldoende cijfer (b.v. $6\frac{1}{2}$ wordt dan 6, en niet 7), maar zeker niet bij de grens tussen voldoende en onvoldoende (dus $5\frac{1}{2}$ mag niet op deze gronden tot een 5 leiden).

- b. Herhaaldelijk komt in het rapport de factor "inzicht" ter sprake (in de rubriek "Wat toetsen wij?" b.v. op de overgang van blz. 263 op 264; in de rubriek "Hoe toetsen wij?" b.v. in de opmerking op pag. 269 "Voorts zal beoordeeld dienen te worden of hij op een voor de geschiedenis kenmerkende wijze kan denken, te werk gaan en oordelen").

Het lijkt de leden van de afdeling Amsterdam gewenst, dat men zich goed realiseert dat bij vrijwel al onze leerlingen, ook in de toekomst, dit inzicht in feite een gereproduceerd inzicht zal zijn.

Wat inzicht lijkt, zijn in de praktijk óók meestal "weetjes".

- c. Het derde punt, dat nauw met het voorgaande samenhangt, is dat men het eindexamen-geschiedenis niet moet zien als een soort propaedeutisch examen voor eerstejaars-historici. Mogelijk komt dit door de vele "grote woorden" die men in dit rapport tegenkomt. Nu zij gaarne toegegeven, dat men al gauw in indrukwekkende termen vervalst zodra men iets in een algemene bewoording moet samenvatten. Men late zich daardoor echter niet van de wijs brengen en realiseer zich wél, dat de meeste abiturienten geen geschiedenis zullen gaan studeren.

De volgende punten betreffen die onderdelen, die blijkens het uitgebrachte rapport de meningen in de commissie verdeeld hielden:

- d. ten aanzien van het examineren van de laatste halve eeuw onderschrijft de afdeling Amsterdam de mening, weergegeven in tekst I (linkerkolom op pag. 270-271).
- e. ten aanzien van het gebruik van hulpmiddelen op het examen (pag. 275-276 van de bijlage) zijn de opvattingen van de minderheid de afdeling Amsterdam uit het hart gegrepen: Met de heer Van Boven menen de leden van de afdeling Amsterdam, dat de docent vrij moet zijn in het al dan niet gebruiken van bepaalde hulpmiddelen tijdens zijn lessen en dat hij de vaardigheid van de leerlingen om die te gebruiken wel mag toetsen op het examen, maar daartoe niet verplicht behoort te worden.

De laatste opmerking welke ik nog te Uwer kennis dien te brengen betreft de zinsnede op pag. 267: "Daarnaast zou het (sc. een centraal examen) ook voor de leraren een toets kunnen zijn of hun onderwijs op het gewenste niveau ligt". Een dergelijke opmerking mag wellicht van departementale zijde gemaakt worden, maar behoort niet onzerzijds gesteld te worden.

ARNHEM/NIJMEGEN

Resultaat van de besprekingen op de afdelingsvergadering op 7 oktober j.l. te Arnhem gehouden.

De vergadering verklaarde zich akkoord met voorstel over te gaan tot experimenten met een schriftelijk eindexamen. In deze experimenteerperiode vindt het eindexamen op de niet-experimenterende scholen op de gebruikelijke wijze plaats.

Naar het oordeel van de leden van onze afdeling dienen in het experiment een aantal veiligheden te worden ingebouwd. Deze worden in de volgende punten samengevat:

1. Voldoende openheid, d.w.z. publicatie van de ervaringen.
2. Een periode van 4 of 5 jaar is nodig om voldoende ervaring op te doen met diverse mogelijkheden.
3. Enkele tientallen scholen dienen bij het experiment te worden betrokken. Deze scholen zullen verschillende levensbeschouwelijke richtingen moeten vertegenwoordigen. Het is nodig ook MAVO-scholen in te schakelen.
4. Niet alleen voorstanders van een schriftelijk examen, maar ook verklaarde tegenstanders en 'neutralen' moeten worden bewogen deel te nemen aan het experiment.
5. De leden van de commissie, die het experiment gaan begeleiden, dienen over de nodige financiële middelen te beschikken, dienen zo nodig geheel te worden vrijgesteld voor deze arbeid. Het is belangrijk voor dit commissiewerk ook enkele figuren uit de universitaire wereld aan te trekken.

Bij dit laatste punt werd de opmerking gemaakt of het wel wenselijk is vertegenwoordigers van het rijksschooltoezicht in de commissie op te nemen, zoals dat in het verleden veelvuldig gebeurde. Is het juist dat zij meebeslissen over datgene wat des leraars is? Waar ligt hun verantwoordelijkheid? Is het juist dat het op deze wijze niet uitgesloten is dat de inspectie/departement invloed heeft op onze besluitvorming?

Ook kwam naar voren de vraag welke instantie uiteindelijk besluit over het al of niet geslaagd zijn van het experiment. Welke criteria worden daarbij gehanteerd?

Niet onbelangrijk is eveneens de vraag of en in hoeverre het schriftelijk eind-examen een taakverzwaring betekent voor de docenten.

Tenslotte werd gesproken over de vraag hoe het niveau voor de verschillende schooltypen moet worden vastgesteld. Reeds nu blijken er spanningen te bestaan tussen wat het KB stelt en de realisering daarvan in de praktijk.

Een gestelde eis dient te kunnen worden vervuld

- a. wat betreft de docenten en de hun toegemeten mogelijkheden
- b. wat betreft de capaciteiten van de leerlingen.

EINDHOVEN

Standpunt vastgesteld op de vergadering van 10 september 1970 t.a.v. Eind-rapport E.E.C. en bestuursvoorstel in brief d.d. 25 augustus 1970. De afdeling besloot het voorstel van het bestuur (punt D in genoemde brief) te ondersteunen, met als afwijking echter, dat bij punt D 1c in de meerderheid

van de afdeling Eindhoven (7 stemmen) zich aansloot bij de opvattingen neergelegd in tekst II op pag. 270-271, terwijl de minderheid (4 stemmen) zich aansloot bij tekst I.

GOES

1. De afdeling wijst op de discrepantie die dreigt te ontstaan tussen de recentelijk vergrote vrijheid van onderwijs enerzijds, en de dreiging van dwang door een schriftelijk centraal eindexamen anderzijds. Hoe gek het ook mo-ge klinken: 20 jaar geleden was een dergelijk examen beter te realiseren dan thans.

De afdeling acht nog steeds een centraal schriftelijk examen een welhaast onmogelijk te verteren brok. Temeer daar de aandrang daartoe niet uit didaktische maar uit administratieve overwegingen voortvloeit.

Maar deze afkeer - het zij toegegeven - is niet gebaseerd op ruime ervaring met diverse examenvormen. Daarom is de afdeling van oordeel dat een groot aantal experimenten nodig zijn in alle denkbare examenvormen, omdat pas daarna op grond van wetenschappelijk verkregen gegevens een verantwoorde beslissing genomen kan worden.

Daarbij wordt hier al vast de suggestie gegeven, dat een schriftelijk examen altijd een royale keuzemogelijkheid voor de kandidaat moet geven.

2. De omschrijving van "het denken in de categorie van de tijd" (pag. 263/64) wordt juist geacht en de leden verwelkomen elk experiment, dat de toetsbaarheid daarvan nader analyseert.

Meer de leden voorzien dat deze experimenten - het inzicht weliswaar vergrotend - nimmer zullen kunnen leiden tot een opgelegd, geformaliseerd normenstelsel.

3. De zin "Daarnaast zou het ook voor de leraren een toets kunnen zijn of hun onderwijs op het gewenste niveau ligt" is niet onjuist, maar wordt door de afdeling niet geaccepteerd als argument vóór een centraal schriftelijk eindexamen:

- a. "Het examen moet een middel zijn om te meten wat de leerlingen bereikt hebben en niet om de leraar tot goed onderwijs te brengen" (slotzin minderheidsstandpunt pag. 272:!!)
- b. Het is onjuist om over de hoofden van de leerlingen heen de leraren te toetsen. Als er wantrouwen bestaat t.a.v. de kwaliteit van het onderwijs moet men de leraarsopleiding aanpakken. En verder bestaat er nog zoiets als een inspectie!

4. De conclusie in de laatste drie regels van pag. 269 wordt geaccepteerd

met dien verstande, dat de vormen D en E alleen geaccepteerd kunnen worden per school en niet per regio

5. De afdeling sluit zich aan bij het meerderheidsstandpunt (linkerkolommen pag. 270 en 271)
6. Aangezien in noot 6 (pag. 272) het minderheidsstandpunt als werkhypothese bij een experimentenreeks wordt voorgesteld volgen nu enkele critische opmerkingen daarbij:
 - a. In het minderheidsstandpunt staan redelijke gedachten, (m. n. pag. 271, eerste helft rechterkolom)
 - b. Bijzonder gevaarlijk acht de afdeling de zin: "Bij deze onderwerpen. etc." (pag. 270)

Immers, het aangeven van de aspecten (en literatuur) welke aan de orde dienen te komen, zal kunnen leiden tot historisch onverantwoorde beperkingen, c.q. éénzijdigheid. De voor de hand liggende tegenwerping, dat het elke docent vrijstaat naar eigen inzicht aspecten en literatuur toe te voegen, verwerpt de afdeling.

Niet alleen omdat tijdnoed hem dat beletten kan, maar vooral omdat het centraal examen van de opgelegde, mogelijk historisch onverantwoorde of éénzijdige visie uitgaat en de leerlingen - gewend aan de benadering van de docent - in verwarring gebracht kunnen worden. (Zeker bij multiple choice tests!)
 - c. De afdeling verwerpt de zin: "De uniforme beoordeling. etc" (pag. 271):

Terwille van een uniforme beoordeling proclameert men een gelijkwaardigheid van vakken, die nog nooit aangetoond, noch reëel of wenselijk is.
 - d. De daarop volgende zin van pag. 271: "Ziet men als. etc" wordt door de afdeling begroet als een uitstekend argument tegen het centraal schriftelijk examen.
7. De afdeling steunt het voorstel de commissie décharge te verlenen en deze commissie vervolgens te ontbinden.
8. De afdeling stemt in met het voorstel een nieuwe commissie samen te stellen, die de materie verder bestuderen zal en experimenten begeleiden.

GRONINGEN

Vergadering op 9-9-1970.

Na een uitgebreide gedachtenwisseling over het Eindrapport van de Eind-

examencommissie der VGN was de vergadering eenstemmig van mening dat,

1. Een schriftelijk examen in het vak geschiedenis, dat centraal wordt opgesteld, het eindexamen beknot en de leraar belemmert in het leggen van eigen accenten.
2. de vernieuwing in het onderwijs hierdoor wordt tegengegaan, daar er minder gelegenheid is tot individualisering.
3. het "gekozen stuk" te veel nadruk krijgt, zodat de andere gedeelten van "de laatste 50 jaar" onvoldoende belicht zullen worden.
4. de 6 "eigen onderwerpen" hier zelfs wellicht onder zullen gaan lijden.
5. het gevaar bestaat dat "de laatste halve eeuw" slechts in "Capita Selecta" zal worden behandeld.
6. de verfrissing van ons geschiedenisonderwijs doorkruist wordt door dirigisme. (vrees voor een soort Mulo-interpretatie).
7. een schoolonderzoek met ingebouwde garanties ruim voldoende is.
8. er geen bezwaar bestaat tegen een schriftelijk eindexamen, maar wel tegen een centraal geregeld schriftelijk werk.
9. er bij een eventueel schriftelijk examen voor het vak geschiedenis de open vraagstelling verre de voorkeur verdient boven b.v. een multiple choice.
10. bij het vak geschiedenis de multiple choice bruikbaar is voor de reproducerende vragen en naar het oordeel van de vergadering in veel mindere mate voor de producerende. (eigen visie en benadering).

Over de vraag "Wat toetsen wij?" kon de vergadering zich verenigen met de op pagina 264 van Kleio, 11de jrg. nummer 7, vermelde punten 1 en 2.

Tegen punt 3 bestonden duidelijke bezwaren, vooral van Mavo-zijde en punt 4 leek de vergadering zelfs te zwaarwichtig voor het VWO.

Punt 5 was volgens de vergadering overbodig, al bestonden er geen bezwaren tegen.

DEN HAAG

Verslag van de vergadering op 28 september 1970.

Aanwezig waren: 12 leden.

De heer Herzberg opent de vergadering; konstateert dat er 12 van de in totaal 132 leden ter vergadering aanwezig zijn en acht dit toch wel teleurstellend; vervolgens verzoekt hij de aanwezigen hem te attenderen op kandidaten voor het secretariaat van de afdeling Den Haag, dat op het ogenblik door zijn vrouw wordt waargenomen.

Ten aanzien van de agenda van de komende algemene ledenvergadering wordt er gesproken over punt 6 van deze agenda: de contributievoorstellen

van het bestuur. Na enige discussie komt de vergadering tot de aanbeveling punt 6 a, c. en d ongewijzigd goed te keuren.

Ten aanzien van punt 6b wenst de meerderheid der aanwezigen (8 voor, 2 tegen, 1 onthouding) het volgende aan punt 6 b toegevoegd te zien:

"de voor de MAVO-docenten vastgestelde contributieregeling zal ook van toepassing zijn op al degenen die de tweede-graadsbevoegdheid tot het doceren in de geschiedenis bezitten en werkzaam zijn in het onderwijs en tevens degenen die in het VWO/HAVO minder dan 15 uur les geven."

Vervolgens geeft de voorzitter een overzicht van het "eindexamenrapport" en de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van desbetreffende commissie. Daarna worden genoemde conclusies en aanbevelingen besproken en stelt men voor de voorstellen van het Bestuur, in agendapunt 7 vervat, puntsgewijs te bespreken.

Punt 7c lijkt het meest essentieel en wordt het eerst behandeld.

Met 10 stemmen vóór, 1 stem tegen en 1 onthouding wordt een voorstel aangenomen de aanbeveling van het bestuur te volgen.

Punt 7a wordt schimmig en irrelevant genoemd. De meningen zijn verdeeld: de helft van de aanwezige leden wenst bedoelde zinsnede geheel uit het eindexamenrapport verwijderd te zien, de andere helft zou de zin tussen haakjes willen zetten. Dit wegens onduidelijkheid en vaagheid van de bewering.

Punt 7b wordt met algemene stemmen aanvaardbaar geacht. (11 vóór, 1 onth.).

De voorzitter wordt vervolgens door de aanwezigen gemachtigd de mening van de afdelingsvergadering (de Afdeling???) op de a.s. algemene vergadering te verwoorden.

Hij krijgt de opdracht in geval van stemming over punt 7 der agenda in zijn geheel, 12 stemmen vóór en 1 stem tegen het voorstel van het Hoofdbestuur uit te brengen. Bij puntsgewijze stemming zal het aantal vóór en tegenstemmen steeds in verhouding zijn met de mening van de afdelingsvergadering.

HAARLEM

Verslag van de vergadering op 2 september 1970.

Aanwezig zeven leden. Drie leden waren met kennisgeving afwezig, van wie twee aan de voorzitter volmacht hadden gegeven namens hen op te treden.

Tevens was aanwezig de Heer W. Pabst, lid van de eindexamencommissie.

1. Alle leden schaarden zich achter de conclusies, zoals die in het Eindrapport te vinden zijn. (Kleio, 11e jrg. nr. 7, pag. 256/280.)
 - a. Ten aanzien van de uitspraak: "Daarnaast zou het ook voor de leraren een toets kunnen zijn of hun onderwijs op het gewenste niveau ligt" (pag. 267), vroeg men zich af of 'het gewenste niveau' niet in feite neerkwam op 'het zelfde niveau'. Dat hetzelfde niveau ook het gewenste niveau zou zijn, achtte men zeer onwaarschijnlijk. De grote meerderheid vond derhalve de uitspraak niet overtuigend, zo niet irrelevant.
 - b. Eenieder ging akkoord met het bestuursvoorstel om te experimenteren met verschillende vormen van examen om aldus tot een standpuntbepaling te komen ten aanzien van de uitspraak: "Verder zou een schriftelijk eindexamen de kandidaat de gelegenheid bieden meer dan bij een mondeling zijn betoog structuur te geven" (pag. 268). Hierbij vreesde men overigens wel, dat deze experimenten vermoedelijk zullen uitwijzen, dat de ene leerling beter mondeling, de ander beter schriftelijk examen doet. Iets, wat we allang wisten.
 - c. Unaniem aanvaardde men de opvattingen van tekst I op pag. 270/271.
 2. De afdeling Haarlem sluit zich gaarna volledig aan bij het bestuursvoorstel om de commissie onder gróte dank te dechargeren.
 4. Men meende de nieuw te benoemen commissie ervoor te moeten waarschuwen niet in de fout te vervallen, die zo vaak bij experimenten gemaakt wordt, namelijk dat een experiment móet slagen.
- P. S. De nummering in het verslag correspondeert met die in Uw brief d. d. 25 augustus 1970.

HEERLEN

Verslag van de vergadering op dinsdag 1 september 1970.

Aangezien de voorzitter door ziekte verhinderd was, opende de secretaris rond 21.00 uur de vergadering met een woord van welkom tot de aanwezigen. Hij deelde mee drie berichten van verhindering te hebben ontvangen, t. w. van zuster Pancratia en van de heren Souren en Timmermans.

Daarna stelde hij de brief van het Hbofdbestuur van 25 augustus aan de orde. Na kort overleg werd besloten de heren Lücker en v. d. Werf af te vaardigen naar de algemene ledenvergadering op 17 oktober a. s. te Utrecht. De "ge-loofsbrief" werd de heer Lücker ter handgesteld.

Vervolgens kwam het Eindrapport van de Eindexamencommissie ter sprake.

1. a) Met betrekking tot de op blz. 267 genoemde voordelen van het centraal examen gevoelt de vergadering grote twijfel zowel inzake de gelijkwaardige beoordeling van de prestaties der kandidaten als inzake de toetsing van het niveau van het gegeven onderwijs.
Deze twijfel vindt zijn grond in het feit, dat de vergadering niet ziet, hoe in de praktijk aan de drie noodzakelijke voorwaarden, eronder opgesomd, voldaan kan worden.

b) Of een kandidaat zijn betoog meer structuur kan geven bij een schriftelijk dan bij een mondeling examen, achtte de vergadering uitermate dubieus. De aanwezigen waren van oordeel, dat eventuele experimenten deze kwestie niet zullen oplossen, daar een en ander volledig afhankelijk is van de persoon van de kandidaat en/of van de docent.
Deze spontane, gebaseerd op persoonlijke ervaringen, overtuiging zou evenwel door wetenschappelijk gefundeerde research bevestigd moeten worden. Zou deze research tot een andere conclusie leiden dan de leden nu verwachten, dan zijn zij bereid hun geloof te ruilen voor wetenschap.

c) Aangaande de keuze tussen tekst I en II op blz. 270 e.v. kiest de vergadering eenstemmig, voor het meerderheidsstandpunt van de Commissie, dus voor tekst I.
2. De vergadering gaat er eenstemmig mee accoord, dat aan de Eindexamencommissie onder dank décharge wordt verleend, en
3. dat de Commissie ontbonden wordt.
4. De leden stemmen in met de instelling van een nieuwe Commissie, die de opdracht krijgt de gedane suggesties te bestuderen en experimenten met nieuwe vormen van eindexamen te begeleiden, mits
 - a) m.b.t. de suggestie op blz. 263 het onderzoek geschiedt door wetenschappelijke research op universitair niveau in nauwe samenwerking met de praktijk in de scholen;
 - b) m.b.t. de suggestie op blz. 264 aan dezelfde eis als sub a voldaan is;
 - c) m.b.t. de suggestie op blz. 265 noot 8 de bedoelde Commissie de genoemde hulpmiddelen niet limitatief opvat;
 - d) m.b.t. de suggestie op blz. 272 niet-centraal gelijk staat met "per school". Wat betreft de experimenten zoals gesteld onder A en B zou de vergadering experimenten pas dan willen toestaan, indien aan de drie noodzakelijke voorwaarden genoemd op blz. 267, voldaan is;

experimenten zouden m.a.w. eerst moeten bewijzen, dat het mogelijk is aan deze drie voorwaarden te voldoen.

Aansluitend aan de laatste, tussen haakjes geplaatste, zin van het rapport uit de vergadering de niet-ongefundeerde vrees, dat experimenten bedoeld zijn om te slagen. Op grond daarvan geeft de vergadering aan de afgevaardigden de opdracht in de algemene vergadering te stellen, dat experimenten uitsluitend ondernomen, vooral geëvalueerd moeten worden op zuiver onderwijskundige gronden en de resultaten op generlei wijze beïnvloed mogen worden door politieke doelstellingen.

In de rondvraag kwam de verontrusting m.b.t. de voortgang van de P.A.V.-colleges ter sprake. De vraag werd gesteld, of onze afdeling eventueel op eigen initiatief colleges zou kunnen organiseren, waarbij het Hoofdbestuur de benodigde financiële middelen ter beschikking stelt. De sekretaris zegt toe, dat het Bestuur van de afdeling een en ander zal onderzoeken, indien onverhoopt de P.A.V.-colleges geen doorgang mochten vinden. De vergadering was tevens van mening, dat er wederom bij het Hoofdbestuur op moet worden aangedrongen, dat ook Belgische en Duitse inleiders op de P.A.V.-colleges ingeschakeld worden.

'S-HERTOGENBOSCH

Kort verslag vergadering 9 september 1970. Aanwezig 16 leden en het lid van de E.E.C. de heer H. de Ruyter.

Allen gingen accoord behoudens 2 leden die zich bij voorstel 1a en 6 die zich bij voorstel 1c achter de minderheid schaarden. Bovendien werd in het laatste geval nog 1 stem blanco uitgebracht.

Nadat het havo-schoolonderzoek ter sprake was gekomen en de heren H.L. Bogaard en L. van den Heuvel bereid waren naar Utrecht te gaan, werden de overige voorstellen van het bestuur doorgenomen. Tevens werd een motie aangenomen waarin werd aangedrongen op het voorkomen van een herhaling van de oekase van 1969.

De voorgestelde motie luidt:

De leden van de afdeling 's-Hertogenbosch constateren van de ene kant dat de Eindexamencommissie van de V.G.N. wel drie alternatieve mogelijkheden voor een mondeling examen ziet, maar dat het bestuur haar voorstel niet overneemt "de genoemde mogelijkheden voor een mondeling examen zo spoedig mogelijk te laten opnemen in een nieuw examenreglement" (Eindrapport van de Eindexamencommissie, blz. 279)

en van de andere kant dat het eindexamenreglement - h.a.v.o. - 1969 een preparatie wel niet verbod, maar dat de Commissie -v.w.o.-h.a.v.o.-

m.a.v.o. vorig jaar volgens het principe - wat niet in de wet is is tegen de wet - heeft gesteld, dat een tekst "niet voorafgaand aan de examentijd mocht worden aangeboden" (Het eindexamen h.a.v.o. 1969, blz. 23) en stellen daarom voor in een nieuw examenreglement - v.w.o. -h.a.v.o. - m.a.v.o. te laten opnemen:

"Bij het onderdeel B kan uitgegaan worden van gegevens, tevoren ingezien gedurende 20 minuten"

(het vage "gegevens" om zowel teksten als ander audio-visueel materiaal en zelfs hulpmiddelen in te sluiten).

MAASTRICHT

Verslag vergadering d.d. 31 augustus 1970.

Op de agenda staat het "rapport Eindexamencommissie".

De heer W.J.A. van den Berg uit Heerlen is ald lid van deze commissie uitgenodigd aanwezig te zijn teneinde de leden in de gelegenheid te stellen nadere toelichting te krijgen op genoemd rapport.

Aanwezig zijn 11 leden, om 20.15 opent de voorzitter de vergadering.

De heer van den Berg krijgt de gelegenheid het ontstaan van het rapport nader toe te lichten:

In de commissie bleken vóór- en tegenstanders te zitten van een (centraal) schriftelijk eindexamen. Een en ander leidde ertoe dat enkele leden aftraden en nieuwe leden toetraden.

Het definitieve rapport verschilt van het interimrapport als gevolg van een evolutie in de commissie.

Een belangrijk probleem bleek het vraagstuk "Wat toetsen wij?", een probleem dat makkelijker van de "wetenschappelijke" kant benaderd kon worden dan het probleem "Hoe toetsen wij?", dat meer "politiek" benaderd -helaas- werd, waarbij "het ministerie" op de achtergrond leek te staan, c.q. hardop leek te denken.

Vervolgens geeft de voorzitter het woord aan de leden. Hij wijst er allereerst op dat de afdeling Maastricht destijds n.a.v. het interimrapport unanimiteit een schriftelijk-centraal-eindexamen had afgewezen, waarbij duidelijk voor een mondeling examen werd gekozen.

Mocht er een schriftelijk SCHOOLEXAMEN komen dan is vooraf een goed geleid en geëvolueerd experiment een eerste vereiste.

Een van de leden wijst op de gevaren van de z.g.n. "multiple-choice" vragen.

Een ander probleem is: "wie stelt straks het centraal-schriftelijk examen op" Houdt dat dan in één schoolboek voor alle leerlingen in het hele land? Worden de vragen dan niet een grootste gemene deler van van buiten geleerde "stampstof"?

Een ander lid wijst op de merkwaardige situatie waarin de leden met dit rapport a.h.w. gedrongen worden: n.l. de vraag was en is nog altijd: "al of niet een schriftelijk eindexamen", waarbij het rapport toch uitgaat van het invoeren van een schriftelijk examen.

De indruk is nu ontstaan dat de commissie alleen nog maar achterhoedegevechten leverde tegen het ministerie maar tegelijkertijd al druk bezig was argumenten te zoeken die een schriftelijk examen aanvaardbaar moeten maken.

Is het werk van de commissie in feite niet afwijkend van het resultaat van de enquête (zie Kleio 6/7 1969) gehouden onder de leden:

de overgrote meerderheid kiest daarbij niet voor een schriftelijk examen, t.w. "101 maal voor een uitsluitend mondeling examen, al dan niet in verbeterde vorm; een al dan niet verbeterd mondeling examen plus een schriftelijk examen: 36 maal; een uitsluitend schriftelijk examen: 1 maal" pag. 213.

Zal dit laatste rapport door het ministerie niet gehanteerd (kunnen) worden als een toestemming van de V.G.N. voor het invoeren van een (centraal) schriftelijk examen? Veel leden zien dit als een gevaarlijke mogelijkheid. Een ministerieel argument voor een (centraal) schriftelijk examen ziet de vergadering: gebrek aan gecommitteerden d.w.z. een FINANCIËEL argument! Didactische- of vaktechnische argumenten blijken moeilijker te vinden. De V.G.N. moet in dit geval niet verder meewerken teneinde zich niet voor dit karretje te laten spannen.

Wat het geschiedenis-onderwijs altijd verweten werd-wordt door buitenstaanders is dat er zoveel van buiten geleerd moe(s)t worden, dat men nooit toekwam aan een behoorlijke uitdieping van problemen, dat de laatste 50 jaar vrijwel nooit behandeld werden, enz...

Nu gaat men door een achterdeur -op zeer bedenkelijke argumenten- dit oude systeem, in een nieuw kleed, weer binnen halen.

Door één van de leden wordt er nog op gewezen dat de heer Brants op een bijeenkomst van geschiedenisleraren gezegd had, dat één en ander al overbodig werk is: na 1974 komen er geen centrale examen meer maar schoolexamens! Overigens bleek de heer Brants voorstander te zijn van... een schriftelijk examen!

Sommige leden zijn niet zozeer tegen een schriftelijk examen per school ook al wordt daarbij het gevaar gezien dat dan in de kortst mogelijke tijd een centraal schriftelijk examen ingevoerd zal worden onder het mom dat dat

objectiever zal zijn, de leraren een hoop werk zal besparen enz..

De voorzitter stelt de vergadering daarop de vraag of de afdeling blijft bij haar vorige standpunt: afwijzen van een centraal schriftelijk examen?

Alle aanwezigen gaan hier mede akkoord, wel willen sommige leden een schriftelijk schoolexamen in de mogelijkheden betrekken, maar ook dan is een grondig onderzoek vooraf geboden.

Door sommigen wordt het wenselijk geacht dat bij een schoolexamen onpartijdige controle van buitenaf mogelijk blijft teneinde druk van ouders en verwijten van partijdigheid te voorkomen en niet te laten neerkomen op de school, c.q. de leraar geschiedenis.

Andere leden stellen hier tegenover dat zij zelf de verantwoordelijkheid willen dragen, tenslotte zijn de rapporten van het hele jaar al een duidelijke indicatie. Bij het huidige systeem van examineren kan het voorkomen dat een leerling, die het hele jaar goed is geweest, kan zakken -ook het omgekeerde komt voor- maar bij een schoolexamen zal dat niet meer kunnen voorkomen.

Vervolgens wordt de vraag gesteld of het ministerie maar kan blijven doorgaan met het opdragen van taken die onbetaald verricht zullen moeten worden. Het werk zal nagekeken moeten worden in de vrije tijd van de leraar, naast het gewone schoolwerk; gelet op de grote groepen die straks geschiedenis zullen kiezen toch wel een onaanvaardbare taakverzwaring. De ontwikkeling van het onderwijs sinds de invoering van de mammoet heeft al te veel extra-werk voor vele collegae meegebracht, ook nu weer wordt de mammoetwet over de rug van de leraren "doorgevoerd". De V.G.N. zal hier niet aan mee mogen werken.

Er ontstaat een discussie over het peil van de gecommitteerden, c.q. deskundigen. Over het algemeen is men het erover eens dat op het gymnasium dit geen probleem vormt, maar dat dit op de andere afdelingen nog wel eens te wensen overlaat. Met name op de M.M.S. ziet men een duidelijke daling van het peil. Dit zou een pleidooi kunnen zijn voor het afschaffen van het instituut van "deskundigen". De eigen verantwoordelijkheid van de leraar komt dan duidelijker naar voren.

Enkele leden zijn bang dat sommige leraren in een dergelijke situatie er niet veel voor zullen voelen als "martelaar" op te treden (d.w.z. de verantwoordelijkheid op zich te nemen dat een kandidaat zakt voor het vak geschiedenis)

Bij dit alles komt dan ook de waarde van een bepaalde school aan de orde. Een devaluatie van het examen is te verwachten naar het oordeel van een aantal leden.

De huidige gang van zaken bij het examen is onbevredigend maar het is een

grote vraag of dat zal verbeteren bij het invoeren van een schriftelijk -al dan niet centraal- examen voor geschiedenis.

Een laatste punt is de opmerking dat een centraal schriftelijk examen zal leiden tot een copie van het examen Nederlands. Een centraal schriftelijk examen is de dood voor het vak geschiedenis zelf.

Wil men de waarde van het vak geschiedenis handhaven (!) dan zal de leerlingen vooral een historisch gedrag c. q. besef bijgebracht moeten worden, leerlingen zullen historisch moeten kunnen denken en interpreteren.

Gelet op de ontwikkeling: vermindering lesuren geschiedenis, toevoegen -ongevraagd- van het vak staatsinrichting in de geschiedenislessen te geven, de wenselijkheid meer dan ooit met de leerlingen hedendaagse problemen te bespreken, kortom de leerling te betrekken bij het historisch en politiek gebeuren, gelet op dit alles zal meer dan ooit gewaakt moeten worden voor het africhten op een schriftelijk examen, een examen waarvan het bestaansrecht door niets bewezen is, c. q. wordt, tenzij men niet-onderwijskundige argumenten hanteert, zoals het genoemde financiële argument.

Tot slot worden twee afgevaardigden voor de vergadering in Utrecht te weten de heer F. L. Huyts en de heer E. Koers aangewezen, met als opdracht 2 stemmen uit te brengen tegen een (centraal) schriftelijk examen.

ROTTERDAM

Verslag vergadering d. d. 8 september 1970.

18 leden van de kring waren aanwezig alsmede de heer H. de Ruyter, lid van de Eindexamencommissie.

Vergaderd werd rond punt D 1, a, b, c. voorgelegd door het bestuur van de V. G. N. in haar brief d. d. 25 augustus 1970.

De afdeling nam het rapport in zijn totaliteit aan.

Wat betreft D 1 a dat een centraal schriftelijk examen als logisch gevolg heeft een toets te zijn aangaande het gewenste niveau van het door de docent gegeven onderwijs. Niemand zag dit als doelstelling. De afdeling constateert wel onduidelijkheid in het begrip "gewenst niveau". Tevens werd opgemerkt dat ten hoogste over 2 jaar geëxperimenteerd kan worden met een centraal schriftelijk examen.

Dit experimentele schriftelijk examen zou ook moeten bewijzen dat het aan de eisen van de geschiedenis didactisch voldoet.

Algemeen werd aangenomen dat we niet beschikken over het materiaal, dat nodig zou zijn om de punten 1 t/m 5 blz. 264 eindexamenrapport te verwe-

zenlijken: er is te weinig geld voor de geschiedenisbibliotheken beschikbaar en er is te weinig materiaal in het Nederlands.

Gaarne zou men ook weten wat bedoeld wordt op blz. 276 met een "historisch woordenboek".

Wat betreft D 1 b meent de kring dat inderdaad uitvoerig experimenteren pas kan bewijzen of een kandidaat schriftelijk zijn betoog een betere structuur kan geven. Geén stem tegen. Men vroeg zich wel af hoe hier een objectieve normering voor kon worden gevonden.

Wat betreft D 1 c gingen twee aanwezigen accoord met het minderheidsstandpunt in de Eindexamencommissie (16 vóór meerderheidsstandpunt).

Terzijde werd nog de vraag aan de V. G. N. voorgelegd of er naast het ingevoerde stemrecht per afdeling individueel stemrecht zou komen.

UTRECHT

Verslag van de vergadering op 10 september 1970.

Misschien dankzij de vrij geringe opkomst verliep de vergadering minder opgewonden dan in het verleden wel het geval was bij het bespreken van de standpunten van de Eindexamencommissie.

Men begreep uit het rapport en uit de voorstellen van het V. G. N. bestuur dat het bestuur dus wil experimenteren.

Met algemene stemmen werd besloten er nog eens nadrukkelijk op te wijzen dat invoering van een schriftelijk eindexamen zonder voorafgaande grondige experimenten beslist afgewezen dient te worden.

Grondige experimenten dienen uitgevoerd te worden door vóór- en tegenstanders van een schriftelijk examen, en indien er een proef zou komen voor alle scholen dan moet het de collega's vrij staan het resultaat niet in hun jaarcijfer mee te tellen.

De afdeling Utrecht accepteert het rapport van de Eindexamencommissie en de voorstellen van het bestuur met dien verstande dat:

Punt 1b. Wij unaniem voorstellen de uitspraak op pag. 268 (voorstel bestuur 1b) te veranderen tot:

"Verder zou een schriftelijk eindexamen bepaalde kandidaten de gelegenheid kunnen bieden meer dan bij een mondeling zijn betoogstructuur te geven."

Dit op grond van de overweging dat de structuur van de ene kandidaat nu eenmaal anders is dan die van de andere kandidaat. Hieruit volgt dat de structuuropbouwende mogelijkheden van beide examenvormen slechts tot

hun recht kunnen komen na experimenten met kandidaten met verschillende structuur- als U begrijpt wat ik bedoel! De een kan beter praten, de ander beter schrijven.

Indien ons amendement niet overgenomen wordt, zullen namens onze afdeling 4 stemmen worden uitgebracht tegen voorstel 1b, en 4 stemmen vóór.

Punt 1a, T.a.v. de uitspraak op pag. 267 zijn de meningen verdeeld:
8 voor, 1 tegen.

Wij verzoeken het bestuur ons constant van de experimenten op de hoogte te houden en telkens opiniepeilingen onder de leden te houden.

Tenslotte kwamen nog enkele andere punten ter tafel die ik graag onder Uw aandacht wil brengen:

- a. Het zou tocheens duidelijk naar voren moeten komen of de V.G.N. een vakbond is of niet.
- b. Momenteel is er een grote toeloop van jonge klassici, fransstuderenden enz. naar de historische opleidingen met het doel geschiedenis als 2e bevoegdheid te verwerven. Is het bestuur van de V.G.N. soms op de hoogte of er aan alle universiteiten serieuze eisen worden gesteld? Zo niet, ligt hier dan niet een taak voor de V.G.N., daar in het verleden die 2e bevoegdheid nogal eens erg gemakkelijk werd verleend.
- c. Werken wij eigenlijk samen met de verenigingen van biologen en geografen die met hetzelfde probleem zitten t.a.v. de eindexamenproblematiek als wij?
- d. Het vak maatschappijleer glijdt zeer in sociologische richting. Het zou aanbeveling verdienen indien meer historici in de vereniging voor de leraren in dat vak deel zouden nemen, en vooral ook in het bestuur van die vereniging.

- . - . -

BRIEVEN NAAR EN VAN HET MINISTERIE

A. BEVOEGDHEID GESCHIEDENIS EN STAAT SINRICHTING.

B. AUDIENTIE N. A. V. HET EINDRAPPORT VAN DE E. E. C.

A.

Zaandam, 27 augustus 1970.

Aan Zijne Excellentie Mr. J. H. Grosheide,
's-Gravenhage.

Excellentie,

In het Weekblad van leraren bij het v.w.o. en h.a.v.o., 2e jrg., nr. 45, d.d. 21 augustus 1970 troffen wij een stukje aan, getiteld, 'V.S.W. op audiëntie' en ondertekend door E. J. H. van der Vennen, blijkens welk berichtje Uw beslissing om aan de leraren met m.o. geschiedenis zonder meer de bevoegdheid voor "geschiedenis en staatsinrichting" te geven, korte tijd is opgeschort.

Deze mededeling Uwerzijds, gedaan op een audiëntie op 1 juli 1970 aan een delegatie van de V.S.W., is ons slechts door de publicatie van bovengenoemd berichtje in het Weekblad bekend geworden toen aan de scholen de cursus 1970-71 reeds was begonnen. Inmiddels geven talloze leraren met m.o. geschiedenis het vak "geschiedenis en staatsinrichting" en wordt alom gevraagd, waar de scholen en de docenten aan toe zijn.

U zoudt ons zeer verplichten zo U ons door een nadere toelichting in staat zoudt stellen onze leden te dezer zake nader opheldering te verschaffen.

Met de meeste hoogachting,
namens het bestuur,

(w.g.) C. L. A. Daniëls,
1e secretaris.

De Vereniging van Geschiedenisleraren in
Nederland,
Apolloplantsoen 23, Zaandam.

Uw brief van
27 augustus 1970

Kenmerk
AVO-436511

's-Gravenhage
20 oktober 1970.

Onderwerp

Onderwijsbevoegdheid voor het vak
geschiedenis en staatsinrichting.

In antwoord op Uw bovenaangehaalde brief deel ik U mede dat ik inmiddels besloten heb de onderwijsbevoegdheid van de bezitter van de akte m.o. geschiedenis uit te breiden tot het vak geschiedenis en staatsinrichting.

Ik heb daarbij overwogen dat:

- a. deze uitbreiding in het verlengde ligt van de reeds aan de doctorandus in de geschiedenis bij de Overgangswet W.V.O. gegeven uitgebreide bevoegdheid;
- b. deze uitbreiding ook overigens past in het ruimere standpunt dat m.b.t. de onderwijsbevoegdheden bij die wet is ingenomen, b.v. ten aanzien van de doctorandi in de geschiedenis en in de economie en de technische ingenieurs;
- c. niet-uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid voor de bezitters van de akte m.o. geschiedenis de leraren, in het bezit van deze akte en werkzaam bij gymnasia en voormalige middelbare scholen voor meisjes, in een slechtere positie zou plaatsen dan vóór 1 augustus 1968; toen kwam immers aan deze scholen in naam alleen het vak geschiedenis voor, hoewel daarin ook een stuk staatsinrichting moest worden gegeven, zoals o.a. blijkt uit de eindexamenprogramma's voor deze scholen. Bij niet-uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid zou voor hen dus een gedeelte van hun oude vak wegvallen.

De schoolbesturen en rectoren en directeuren zullen over deze uitbreiding van onderwijsbevoegdheid spoedig bericht ontvangen.

Ik acht het van groot belang dat iedere leerling tijdens het onderwijs in het vak geschiedenis en staatsinrichting - ook als hij dit vak niet als eindexamenvak kiest - in voldoende mate met de wezenlijke aspecten van de staatsinrichting in aanraking wordt gebracht. De basis daarvoor is gelegd in het ontwerp leerplan voor dit vak voor de rijksscholen dat in begin 1968 aan alle scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. is toegezonden. Ik zal het op prijs stellen als ook Uw vereniging bevordert dat ook in werkelijkheid dit onderdeel voldoende tot zijn recht komt.

Gaarne zal ik van U vernemen of het U nodig en mogelijk lijkt geschiedenisleraren op het punt van de staatsinrichting een bijscholing te geven of dat het voldoende lijkt dat b.v. in Uw blad speciale aandacht wordt besteed aan en informatie wordt verstrekt over dit punt, als stimulans voor de leraren om zelf lacunes in hun kennis aan te vullen.

De staatssecretaris van onderwijs en
wetenschappen,
(w.g.) mr. J. H. Grosheide

Bloemendaal, 5 november 1970.

Aan Zijne Excellentie Mr. J.H. Grosheide,
's-Gravenhage.

Excellentie,

Het bestuur van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland (V.G.N.) nam in zijn vergadering van 3 november j.l. met erkentelijkheid kennis van het door U genomen besluit m.b.t. de onderwijsbevoegdheid van de bezitters van de akte m.o.-geschiedenis ten aanzien van de staatsinrichting, welk besluit U ons in Uw brief d.d. 20 oktober 1970, kenmerk AVO-436511, mededeelt.

Met betrekking tot de in Uw bovengenoemde brief aan ons gestelde vraag inzake een bijscholing in de staatsinrichting kan het bestuur van de V.G.N. U erop wijzen dat reeds vorig jaar de staatsburgerlijke vorming in het geschiedenisonderwijs ter sprake werd gebracht in de Discussienota geschiedenisonderwijs voor de experimenteerscholen, die de Didactiekcommissie van de V.G.N. voor de Commissie vwo-havo-mavo opstelde en die ook in Kleio, 10e jrg., no. 9, nov. 1969, p. 317/321 gepubliceerd is.

Het bestuur weet voorts dat de redactie van Kleio in deze zaak diligent is en er in het komend nummer van ons verenigingstijdschrift opnieuw aandacht voor vraagt.

Ook de Commissie Post-Academiale Vorming van de V.G.N. heeft haar volledige medewerking toegezegd en zal trachten nog dit cursusjaar colleges voor een bijscholing in de staatsinrichting in het rooster op te nemen.

Graag willen de afgevaardigden van het V.G.N. bestuur tijdens de - in een andere brief bij U - aangevraagde audiëntie ook over deze kwestie met U van gedachten wisselen.

Met de meeste hoogachting,
namens het bestuur,

(w.g.) C.M.H. Bosch,
voorzitter.

B.

Bloemendaal, 5 november 1970.

Aan Zijne Excellentie Mr. J.H. Grosheide,
's-Gravenhage.

Excellentie,

Tijdens de algemene vergadering van de Vereniging van Geschiedenisleraren

(V.G.N.) op 17 oktober j.l. werd het eindrapport van de Eindexamencommissie, dat U in augustus van dit jaar door onze eerste secretaris werd toegezonden, met zeer grote meerderheid van stemmen aanvaard.

De vergadering gaf het bestuur opdracht om bij Uwe Excellentie een audiëntie aan te vragen om met U te spreken over het in het leven roepen van een commissie voor het geschiedenis- en staatsinrichtingonderwijs mede met betrekking tot de eindexamens. Namens het bestuur van de V.G.N. verzoek ik U een delegatie uit het bestuur ter bespreking van genoemd onderwerp in audiëntie te ontvangen.

Met de meeste hoogachting,

(w.g.) C. M. H. Bosch,
voorzitter.

- . - . -

EEN VOORBEELD VAN EEN CENTRAAL SCHRIFTE- LIJK EINDEXAMEN

De eindexamencommissie van de V. G. N. heeft in Kleio, nr. 7 van de lopende jaargang, rapport uitgebracht. Met name het minderheidsstandpunt van de commissie geeft een duidelijke schets hoe men proeven met een centraal schriftelijk examen in het vak geschiedenis en staatsinrichting zou kunnen nemen. Op een van de laatste commissievergaderingen heeft dr. J. L. P. Brants een dergelijke schets ingediend. Het was hierbij niet zijn doel een gedegen werkstuk te leveren, als wel een voorbeeld te geven van de vorm waarin geëxamineerd kan worden.

De gesprekken in de afdelings- en ledenvergaderingen zijn een nieuwe aanleiding een en ander te publiceren.

Als toelichting kan dienen Kleio, VII, blz. 270-272, waaruit hieronder een citaat volgt.

Een minderheid uit de eindexamencommissie is van mening:

"Ten aanzien van de laatste halve eeuw is het mogelijk tot nauwkeurige afspraken te komen over stof die door alle kandidaten zal moeten zijn bestudeerd; de eerste voorwaarde () voor een centraal examen.

Als wij er n.l. van uitgaan, dat naast een schriftelijk centraal examen een schoolonderzoek zal worden afgenomen over het totale examenprogramma, kan een beperkt gedeelte van de leerstof een duidelijke omschrijving krijgen, zodat schriftelijke toetsing daarvan mogelijk wordt. Dit gedeelte van de leerstof zal niet een minimumprogramma over de gehele leerstof moeten zijn, maar het zal moeten bestaan uit een beperkt aantal onderwerpen die uit die leerstof gekozen worden.

In de praktijk zal dit betekenen, dat elk jaar voor het examen dat twee jaar later zal afgenomen worden een beperkt aantal onderwerpen wordt opgegeven waarover dan een schriftelijk examen zal afgenomen worden.

Bij deze onderwerpen zal moeten worden aangegeven welke aspecten in elk geval aan de orde moeten komen en misschien kan er zelfs een bescheiden literaturopgave aan toegevoegd worden. Of bij dit examen gebruik moet worden gemaakt van open of gesloten vragen moet nader bekeken worden. Wel meent de commissie, dat voorlopig open vragen de voorkeur verdienen, daar de techniek van het opstellen van gesloten vragen (bv. multiple choice) zich nog in een experimenteel stadium bevindt.

() Het zou b. v. zo geregeld kunnen worden, dat vier onderwerpen worden opgegeven voor het vwo en havo, drie voor het mavo -4 en twee voor het mavo -3, dat het examen zich uitstrekt over twee daarvan en dat deze onderwerpen door nieuwe worden vervangen".

1. Rusland tussen 1917 en 1924

Het voorspel van de Russische revolutie

Lenin en Trotski

De dictatuur van het proletariaat

Witten en Roden

De Nieuwe Economische Politiek

De machtsstrijd na de dood van Lenin.

2. De Cuba-crisis

Cuba en de Ver. Staten

Cuba en Rusland

Cuba en de Zuidamerikaanse Staten

Het ontstaan van de crisis

De oplossing van de crisis

De gevolgen voor de positie van Rusland en die van de Ver. Staten in de wereld.

3. Gandhi en India

4. Nederland in de crisistijd

ad. 1 Rusland tussen 1917 en 1924

1. Geef aan welke oorzaken tot de Russische revolutie hebben geleid.

1 punt

2. Nadat Lenin aan de macht is gekomen neemt hij twee belangrijke beslissingen

1 punt

a. één ten opzichte van het buitenland

b. één ten opzichte van het binnenland

Welke zijn die beslissingen en waarom zijn ze zo belangrijk?

3. Al spoedig kwam de macht te liggen in handen van het Centrale Comité. Hoe is dat te rijmen met het beginsel van de "Dictatuur van het Proletariaat"?

2 punten

4. Waarom voerde Lening de N.E.P. in?

Vertel o.a. iets over de verhouding N.E.P. en de economische beginselen van het communisme.

2 punten

5. Geef een typering van de ideologieën van Lenin, Stalin en Trotski. Betrek in je antwoord hun verhouding tot de beginselen van Marx. 3 punten

ad. 2 De Cuba-crisis

Vragen:

1. Wat verstaan we onder "koude oorlog"?
2. Op wat voor houding of standpunt in de buitenlandse politiek van de V.S. doelde Kennedy toen hij sprak van door de Russische bewa-
pening van Cuba getrotseerde "tradities" van de Amerikaanse "na-
tie"?
3. Chroestsjov heeft Turkije bij het conflict betrokken. Waarom?
4. Na 1962 is er een toenadering tussen China en Cuba. Welke zou-
den de motieven van de ene en de andere partij zijn geweest?
5. Is de Cuba-crisis een keerpunt in de koude oorlog?
(Bij je antwoord zul je moeten overwegen:
 - a. of de koude oorlog vóór 1962 al geëindigd was en de Cuba-crisis door de vreedzame afloop daarin geen wijziging brengt.
 - b. of de Cuba-crisis aantoont, dat de koude oorlog voortduurt tot minstens 1962 en slechts tijdelijk minder scherp werd gevoerd,
 - c. welke feiten en ontwikkelingen tussen 1962 en 1970 wijzen op hervatting of verscherping van de koude oorlog en welke wijzen op verbetering van de Amerikaans-Russische verstandhouding, althans op het naar de achtergrond dringen van de tegenstellingen tussen die staten).

OVER HET EINDEXAMEN

Bij het bepalen van de stof voor het eindexamen, om het even voor welk vak, vinden we altijd de spanning tussen twee componenten terug naast andere, die ik buiten beschouwing wil laten. De kandidaat zal op een of andere manier hebben te tonen dat "hij het vak (in de vorm van een zo nauwkeurig mogelijke beschrijving van de stof) redelijk beheerst". Hier is de maatschappij aan het woord, die haar taak delegeerde aan de wetgever, die op zijn beurt in de uitvoeringsbepalingen de inspectie, gecommitteerden en leraren opdraagt het onderzoek naar dat redelijk beheersen te effectueren. Ik zei dat de maatschappij hier aan het woord is. Het onderwijs is niet alleen pedagogisch-psychologisch tot een der voornaamste staatstaken uitgegroeid maar bovenal ook economisch en het is een eis van normaal gezond verstand dat de maatschappij de uitgaven voor het onderwijs terdege gecontroleerd wil zien. Nu kunnen we discussiëren over het hoe en de waarde van het eindexamen zoveel we willen, het blijft een controlemiddel, zowel ten aanzien van de school die de kandidaten aflevert als voor de maatschappij, hier ruim genomen en ook omvattend de universiteiten en hogescholen.

De tweede component is de kandidaat in de context van het examen als totaliteit. Hoe we het eindexamen ook inrichten, elk vak blijft een onderdeel van een complex en zal in verband van de complexiteit beoordeeld moeten worden. De eis van het "redelijk beheersen" kan niet in absolute zin vastgesteld worden vanuit het vak zelf; zij hangt af van de samenstelling van het complex. Dit laatste manifesteert zich duidelijk in het aantal beschikbare uren voor de samenstellende delen. Dat aantal uren bepaalt weer grotendeels de hoeveelheid stof, die beheerst moet worden.

Naast deze twee hoofdcomponenten voor de bepaling van het eindexamen komen dan nog enkele andere: de sfeer (school- of staatsexamen bijvoorbeeld), de duur (samengeperst op enkele dagen of verspreid over een lange periode), de voorkeur voor een schriftelijk of een mondeling examen, enzovoorts.

Men kan het accent wat anders leggen maar ik meen, dat het bovenstaande niet veel bestrijding zal vinden. Toch heb ik de belangrijkste vraag niet genoemd en wel de vraag: wat is de zin van het eindexamen? Die vraag is niet los te koppelen van de volgende vraag, die verstrekkender is en aan de eerste ten grondslag moet liggen: Wat is de zin (of als het duidelijker is het doel) van de school?

Deze vraag wordt naar mijn mening ten onrechte nog te veel genegeerd en dat wel ten detrimente van heel veel kandidaten. Het bewijs voor het verwaarlozen van de vraag naar het doel van de school (of van het onderwijs op een bepaalde school) vind ik in de opvatting, dat de eindexamens op de drie bekende niveaus (Mavo, Havo en VWO) op volkomen identieke wijze moeten worden afgenomen, zij het dan ook op verschillend niveau.

Ook het rapport van de Eindexamencommissie VGN gaat van dit standpunt uit. Afgescheiden van de vraag hoe men niveaus vaststelt lijkt me het uitgangspunt niet weldoordacht. We komen niet uit deze problematiek als we het eerst niet eens worden over de vraag: Wat is het doel van ons onderwijs? Naar welk doel streeft elke school in haar specifieke denominatie? Het is namelijk ten enemale onjuist dat het doel van het VWO identiek is aan dat van het AVO en dat er alleen sprake is van een niveauverschil.

Wie enigszins thuis is in de literatuur over de Middelbaar Onderwijswet van Thorbecke kent de indertijd hoog opgelaaide strijd over het toekennen van studierechten aan bezitters van het HBS-B diploma aan de Technische Hogeschool (toen alleen Delft) en later aan de Universiteit voor enkele B-wetenschappen. De HBS, bedoeld als maatschappijsschool bij uitstek, kreeg haar hybridisch karakter. Van die HBS heeft nadien geen sterveling kunnen omschrijven wat haar doel was. En omdat niemand ooit moeite deed om dat doel te omschrijven ontstond een lesprogramma in de hoogste klasse met zeventien vakken!

Het VWO, om ons tot de momentane toestand te bepalen, is "voorbereidend wetenschappelijk onderwijs". Daar ligt de doelstelling, zowel wat het Gymnasium als het Athenaeum betreft, impliciet in opgesloten.

Met het constateren van dit feit is uiteraard geen oplossing gegeven voor de vraag hoe we het eindexamen moeten inrichten. Om dat te kunnen doen moeten we het eerst eens worden overden over wat we zullen verstaan onder "wetenschappelijk onderwijs" en vervolgens over de "voorbereiding" daartoe. Al erken ik de moeilijkheid om tot een algemeen geldende of althans algemeen aanvaarde uitspraak hierover te komen, het is zonder meer duidelijk, dat het HAVO een geheel andere doelstelling heeft. Zonder dat dit expresse verbis ergens gesteld is wendt het onderwijs op een HAVO-school zich principieel van de wetenschap "an sich" af. Een van de meest heilloze bedreigingen voor het HAVO zie ik in de reeds hier en daar gehoorde wens ook de HAVO-abituriënten bepaalde studierechten aan de Universiteit toe te kennen.

Laten we voor dit ogenblik vasthouden aan de oorspronkelijke opzet van de Wet op het Voortgezet Onderwijs, dan vloeit uit de indeling in AVO-scholen en VWO-scholen een geheel verschillende doelstelling voor die scholen voort. Zoals we naar mijn mening met het wetenschappelijke onderwijs moeten overleggen, in het belang van de leerlingen én van de wetenschap, hoe de voorbereiding op het wetenschappelijke onderwijs het best zou kunnen geschieden, zo moeten we met de "maatschappij" overleggen, wat de beste voorbereiding is voor de intrede in die maatschappij, ook hier in het belang van de kinderen én van de maatschappij zelf.

Ik geloof niet dat het gemakkelijk zal zijn een eenduidige doelstelling op te stellen voor het VWO en nog minder voor het AVO. Maar vast staat dat de doelstelling voor het VWO - of de hele indeling van de wet is onzin -

anders moet zijn dan voor het AVO. Is het op zich zelf al niet sprekend dat dit AVO verschillende niveaus kent, aangeduid met L en M en H. Welnu, het is principieel onjuist het VWO te willen zien als AVO maar dan op een wat hoger niveau dan de H. Het is ander onderwijs, vergt een geheel andere instelling. De maatschappij stelt voor het AVO op alle trappen haar specifieke eisen en we proberen de examenpakketten samen te stellen in overeenstemming met die eisen. Het wetenschappelijke onderwijs heeft veel minder behoefte aan nauwkeurig omschreven eisen, aan afgepaste examenpakketten. Van veel groter belang is de mentale instelling, het vermogen tot wetenschappelijke arbeid, die meest typische eigenschap uit de informaties alleen het zinvolle te halen en al het andere als waardeloos te vergeten. Het probleem, zo gesteld, opent een scala van vragen: Moet het zwaartepunt liggen op een aanvaardbare hoeveelheid "basiskennis"? Moeten we het meer zoeken in het aankweken van de juiste studiehouding, wat dat dan ook moge zijn? Is de attitude belangrijker dan de vaardigheid? Wat is de verhouding van "inzicht" tot "nauwkeurigheid"? Hoe onderscheid ik "inventief" logisch redeneren van "napratend" logisch redeneren? Een geliefkoosde vraag als gecommiteerde is, na een ogenschijnlijk heel redelijk betoog over een kwestie, wat de candidaat zou doen als alle factoren, zo mooi in verband geplaatst, dezelfde bleven op één na, die ik dan aangaf. Geloof me, er volgde geen logische redenering maar een stilzwijgen of een verbijsterde blik naar de leraar die betekende: Dat had je ook wel eens kunnen behandelen!

Ondanks veel bezwaren handhaaf ik dat er ten spoedigste overeenstemming moet komen tussen het wetenschappelijke onderwijs en de leraren wat we hebben te verstaan onder "voorbereiden voor het wetenschappelijke onderwijs". Als we het daarover eens zouden zijn of worden, niet alleen grammaticaal en protocolair maar bovenal intentioneel, dan zouden we een zeer belangrijke stap vooruit kunnen doen. Ik ben er namelijk van overtuigd dat de "eisen", gemeenschappelijk geformuleerd, getoetst zullen moeten worden. Hoe en door wie wil ik nu laten rusten al zie ik het grote belang van deze vragen wel in. Maar wat veel belangrijker is: het is beslist niet waar en zelfs relatief onwetenschappelijk voor te schrijven, dat we dan ook maar allemaal in Nederland voor dit toetsen dezelfde stof zouden moeten doorwerken.

Dit is een zeer radicale zwenking, die ik uiteraard moet toelichten. Wie onzer kent niet het wat verlamme gevoel als hij met een klas een periode nadert, die hem persoonlijk weinig interesseert en die hij bij zijn studie dan ook lichtelijk verwaarloosd heeft? De besten onder ons prepareren dan braaf, grijpen eens naar een ander leerboek dan dat van hun leerlingen, soms naar een handboek en blijven de klas een of twee lessen voor. Wat een verschil als het tijdvak aan de orde is dat onze volle interesse heeft, waar we behoorlijk ver boven de stof staan, de monografieën kennen en uit de biografieën die trekjes, die de les zo doen opfleuren. Maar zou dan niet veel beter zijn

elke leraar vrij te laten om in het laatste jaar, het examenjaar, een stuk historische stof te laten kiezen waar hij zijn hart in kan leggen, en waarbij zijn geestdrift het werk voor de leerlingen belangrijk verlicht. Kunnen we al die genoemde punten: aanwezigheid van basiskennis, studiehouding, attitude, vaardigheden, inzicht, nauwkeurigheid en logica per se alleen maar "toetsen" aan de laatste halve eeuw? Zou ik de voorbereiding op de wetenschappelijke studie niet even goed of zelfs beter tot stand kunnen brengen met dat brok geschiedenis, dat de volle liefde van mijn hart heeft? Zou ik bijvoorbeeld met het onderwerp "Azië door de eeuwen heen" of beperkter "China en India door de eeuwen heen" minder historisch inzicht, etc. etc. bijbrengen dan met de "laatste vijftig jaar"? Kan ik de begrippen continuïteit en conflict, cultuur en sociaal-economische ontwikkeling, vrijheid en gebondenheid alleen maar adequaat verklaren aan de hand van twee wereldoorlogen, de dictaturen, de wereldcrisis, de koude oorlog en de dekolonisatie en niet aan de hand van de denkwereld van Confucius en Boeddha, het Taoïsme en de Rigveda, Mao en Gandhi?

Wij zijn verplicht in de weinige uren die ons gegeven zijn in de "onderbouw" de gehele stof te behandelen. Dat kan niet en dat kan wel staan tegenover elkaar. Men simplificeert tot het skelet, men zoekt het in thema's of men laat hele stukken gewoon onbesproken. Als we ons evenwel in geweten zoveel mogelijk aan onze opdracht houden, kunnen we in de bovenbouw in de voorlaatste klasse de laatste vijftig jaar behandelen, zodat de leerlingen de tijd waarin ze leven enigszins leren overzien, en in de laatste klas het onderwerp van onze (historische) liefde. En dit wordt de examenstof, waarmee de leerling kan aantonen "voorbereid te zijn voor wetenschappelijk onderwijs".

Dit betekent, ik ben er mij ten volle van bewust, de absolute afwijzing van een schriftelijk examen, althans van een centraal georganiseerd eindexamen voor het vak geschiedenis. Het zij zo. Het gaat toch uiteindelijk om het toetsen, in welke vorm dan ook, van:

- a. of de kandidaat over een op een bepaald onderwerp toegespitste hoeveelheid feitenmateriaal (basiskennis) beschikt, c.q. ter beschikking heeft in de betekenis, dat hij de informatie er over kan vinden, rangschikken en beoordelen;
- b. of hij over al die vaardigheden en attitudes beschikt, waar de examencommissie zo diepzinnig over redeneerde;
- c. of hij in het algemeen die kentekenen bezit, waardoor we als eerlijke mensen kunnen concluderen, of hij geschikt is voor een academische studie.

Dr. M. B. van der Hoeven.

CONFERENTIE VERSLAGEN

"SEPPE"

(ZWEITES TREFFEN)

10-15 augustus 1970.

Na de eerste ontmoeting tussen Duitse en Nederlandse geschiedenisleraren in het prachtig gelegen Tutzing (bij München), nu al weer ruim twee jaar geleden, kwam het er eindelijk van een tweede ontmoeting op ons grondgebied te verwezenlijken, nl. in Huize Seppe in de gemeente Bosschenhoofd (N.Br.). De stemming was uitstekend: contacten werden gelegd of hernieuwd en de gesprekken kwamen vrijwel direkt op gang. Wat mij het eerst opviel was, dat de ietwat bedachtzame, alerte stemming (speciaal van Nederlandse zijde), die de eerste dagen te Tutzing heerste, thans geheel ontbrak. Het ijs scheen nu toch echt wel gebroken! Door verschillende Duitse deelnemers, die ik sprak, werd dit ook zo gevoeld. Overigens bleek aan het einde van de week, dat bij sommigen niet alle achterdocht t.a.v. de Duitse historische visie geweken was, en dat van Duitse zijde ook nog gevoeligheden bestonden.

Op dinsdagmorgen half negen werd de conferentie geopend door de heer Schaafsma, die na de veelvuldige voorbereidingen ook de leiding in deze week op zich genomen had. Hierna de heer Daniëls, die namens de V.G.N. de Duitse collegae welkom heette. Dr. Fernis, voorzitter van de Vereniging van Duitse Geschiedenisleraren, sprak vervolgens, waarbij bij de Heer Schaafsma een afdruk uit de Gutenberg Bijbel overhandigde.

De eerste referent die morgen was P. W. Brouwer met "Geschichtsunterricht und Demokratie".

De tweede lezing van Dr. Hede Prehl was getiteld "Neugestaltung des Studiums der politischen Wissenschaften".

Dr. Freytag verzorgde na de middagmaaltijd een knappe uiteenzetting over de "Freiheitsgedanke im Mittelalter", welke -vooral de Nederlandse deelnemers- nogal professoraal aandeed. De discussie, die erop volgde, was evenwel buitengewoon boeiend. Deze mondde uit in de vraag, in hoeverre macht acceptabel is. Na een gedeeltelijke spraakverwarring, waarbij te constateren viel, dat het van Nederlandse zijde toch niet altijd makkelijk was in een vreemde taal exact te redeneren, brachten de Duitsers uitkomst door de begripstegenstelling "auctoritas"- "potestas" te lanceren. Dit gaf meteen algehele opheldering van zaken!

Of een algemeen aanvaarde wetenschapstaal, zoals die in de Middeleeuwen bestond, ook zijn nut heeft gehad!

De laatste voordracht van die dag was "Heutige Geschichtsunterrichtsprobleme" door Dr. Huybregts, een helder en overzichtelijk betoog. Zowel bij de

Duitsers als bij de Nederlanders kwam wederom de vraag naar voren: wat en hoe examineren wij? Bij beide partijen bleken dezelfde bezwaren tegen het schriftelijk eindexamen te bestaan. Overbodig haast op te merken, dat de officiële discussies na de lezingen, die wegens tijdgebrek nogal eens in de knel kwamen, op veelal levendige wijze werden voortgezet in de recreatiezaal, in de tuin of desnoods in het zwembad.

Woensdag kregen wij weer vier referaten te incasseren. Het eerste was van Dr. Bruch over "Bildung der niederländischen Nation innerhalb des deutschen Reiches und im Gegensatz dazu".

Vervolgens hield K. -H. Drescher een grondig betoog over "Bildung der niederländischen Nation im Spiegel der deutschen Geschichtsschreibung".

Wij vernamen geeste uitspraken over Nederlanders en/of de Nederlanden van zekere schrijvers als J.J. Hofmann (17e eeuw), Schurzfleisch (+ 1700) en J.H. Zedler (18e eeuw). Er bestaat het plan om dit referaat in extenso op te nemen in "Kleio" en/of in "Spiegel Historiae".

Om vijf uur kwamen wij nogmaals bijeen om Dr. Nolte aan te horen over "Beziehungen zwischen Nordrhein-Westfalen und die Niederlande". Hij deelde ons mede, dat het Duitse geschiedenisonderwijs weinig aandacht schonk aan deze betrekkingen, in tegenstelling tot het aardrijkskunde-onderwijs: veel excursies zijn reeds door Duitse aardrijkskundeleraren naar Nederland ondernomen. M.i. viel het hoogtepunt van die dag op de avond, toen Prof. Boogman een boeiende uiteenzetting hield over "Kontinentale und maritime Tendenzen in der niederländischen Geschichte".

In de discussie kwam de vraag naar voren of Nederland na de IIe Wereldoorlog een imperialistische mentaliteit bezat. Prof. Boogman achtte die mentaliteit niet sterk aanwezig, hetgeen de Heer Erdtsieck meende zeer te moeten betwijfelen; de laatste haalde in dit verband het bekende "Indië verloren, rampspoed geboren" aan.

Zoals in Tutzing, was ook nu in deze week één dag voor een excursie uitgetrokken. Op donderdag werd een tocht naar Amsterdam gemaakt, waar wij zouden worden ingelicht over de "Stadtplanung von Amsterdam" (Drs. C. Wegener) en over "Moderne Museum Einrichtung" (Dr. S.H. Levie).

In Amsterdam hielden wij ons eerst op in de Zuiderkerk, waar wij werden ontvangen door de Heer Wegener. Na diens lezing over Amsterdamse stedenbouw, konden wij nog de in het kerkgebouw opgestelde kaarten, maquettes e.d. in ogenschouw nemen. Na een korte wandeling door de binnenstad kwamen wij bij het tweede doel van ons bezoek, het Hist. Museum van Amsterdam.

Besloten werd de tijd op te vullen met enkele discussiepunten, welke op de andere dagen niet genoeg tot hun recht waren gekomen. De lezing van Brouwer bood een geschikt uitgangspunt. 's Morgens behandelde Dr. Meyer-Rabba nog "Der niederländische Beitrag zur europäischen Kultur".

Dr. Lessing gaf het tweede referaat getiteld: "Die Entstehung der Stadt im

Mittelalter im Unterricht". Een gedeeltelijk didactisch onderwerp dus, dat ons een "Unterrichtsmodell" ontvouwde: historische structuren, samengevat in een "Strukturmodell", dat zou moeten resulteren in "Vereinfachung" (naar analogie van Max Webers "Idealtypen").

Na afloop werd door de Heer Bruch de vraag gesteld, hoeveel uur de Heer Lessing voor zulk een "Strukturmodell" dacht nodig te hebben.

Het antwoord was: drie à vier uur. Voorts werd, volgens Lessing ter illustratie gebruik gemaakt van "Quellensammlungen". Persoonlijk kon ik mij niet aan de indruk onttrekken, dat de Duitsers minder tijd nodig hadden een bepaalde leerstof in de klas te behandelen. Zoals gezegd, werd 's middags weer bijeengekomen om verder te discussiëren over her referaat van P. W. Brouwer:

"Geschichtsunterricht und Demokratie". Aangezien toen pas gevoeligheden en vooroordelen, die achter de standpunten schuilden, ter sprake kwamen, zal ik hierover wat uitvoeriger zijn. De discussie spitste zich toe op de rol van het Bismarck-rijk in het huidige historische bewustzijn. Brouwer vertelde, dat Duitse jongeren hem hadden verzekerd, niet het Duitsland in de omvang uit Hitlers tijd, maar "alleen" Bismarcks rijk terug te wensen, terwijl dat laatste juist groter was. Hierop werd van Duitse zijde gerepliceerd, dat hoogstens de grenzen van 1937 terug werden verlangd en dat serieuze hand- en leerboeken geen revanchistische geest ademen. In tegendeel: Dr. Nolte, onderwijsinspecteur, geloofde niet, dat enig leerboek nog de term "Diktat von Versailles" zou bevatten, maar indien wel, dan zou hij zijn invloed willen gebruiken om tot het schrappen van zo'n passage te komen. Hierop bezwoer de heer Erdsieck op klemmende wijze en onder bijval van Nederlandse zijde, dat niet te doen: laten de Duitsers die behoefte om schuld te bekennen toch van zich afschudden en weer hardop durven zeggen, dat Versailles inderdaad een dictaat was.

Hij vervolgde: allen moeten het verleden verwerken, ook de niet-Duitsers: niemand is zonder schuld. Ofschoon ik helaas de avonddiscussies niet heb kunnen bijwonen, gevoel ik toch de behoefte hierbij aan te tekenen, dat die schuldige houding, waarover Erdsieck sprak, in de afgelopen 25 jaar juist aan de Duitsers is "opgelegd" (ook door de Nederlanders!). In dit verband herinner ik mij te goed de vaak hypercritische toon, waarin men zich in boek, krant of tijdschrift over de Duitsers heeft uitgelaten. De heer Drescher, één der oudere Duitse deelnemers, die er in zijn voordracht al op had gewezen, dat Von Treitschke zich in 1869 tegen de idee van de aansluiting van Nederland bij het "Reich" had gekeerd, nam het voor Bismarck op.

Wat had Bismarck niet-Duitsers aangedaan -zo vroeg hij- dat erger was dan het optreden van zijn tijdgenoten. Hij betreurde het, dat de Duitsers geen gemeenschappelijke historische banden hadden want over al hun grote figuren (Karel de Grote, Hendrik IV, Luther, Frederik II) zijn zij verdeeld, ook over Bismarck. Dit weerlegde in feite het uitgangspunt van Brouwer, die een algemeen Duits historisch bewustzijn had aangenomen). Toen Drescher zover ging om te verzoeken daarom verschoond te blijven van critiek op Bismarck, tikte

de Heer Rohlfes hem op de vingers: in de geschiedwetenschap bestaan geen plekken, die buiten de discussie staan.

De heer Janssen toonde er zich bezorgd over, dat veel van het hier besprokene de jeugd van nu niet aanspreekt. Hoe kunnen wij er les over geven, zó, dat de jongelui er zich bij betrokken voelen?

Tegelijk met het ontbreken van historisch besef in het algemeen, stelde hij in Nederland een bepaald traumatische belangstelling voor de IIe Wereldoorlog en de Duitse bezetting vast. Zijn voorstel was dan ook om op een volgende bijeenkomst de vraag aan de orde te stellen, hoe de Nederlandse geschiedenisleraar de bezetting behandelt.

Frau Prehl stemde er mee in, dat een derde ontmoeting niet te vrijblijvend mocht zijn. Een thema zou bijv. kunnen zijn: Doel van het geschiedenisonderwijs.

De heer Nolte preciseerde nog eens, dat op zo'n bijeenkomst de hete hangijzers als Versailles en de IIe Wereldoorlog van de zijde der diverse delegaties voorbereid zouden moeten worden in het streven om tot een Europese conceptie te komen. De heer Leuthold besloot deze avond met de mededeling, dat het plan bestaat om in 1971 Belgen en Nederlanders uit te nodigen voor een bijeenkomst met leraren uit Baden/Württemberg.

Zowel uit individuele als uit groepsgesprekken is mij wel duidelijk geworden, dat men over het algemeen de voordrachten te lang vond en de discussies, die erop dienden te volgen, te kort. Vaak waren de losse gesprekken achteraf interessanter.

Rest mij nog grote dank uit te spreken aan het adres van de zusters van Huize "Seppe", die op alle mogelijke manieren ons verblijf bijzonder prettig hebben gemaakt.

Tevens een eresaluut aan Gerard Schaafsma, die niet alleen de conferentie voorbereidde, maar ook in deze week op soepele, prettige wijze zorgde, dat alles op rolletjes liep.

P. Knoppers.

HET XIIIe INTERNATIONALE CONGRES DER HISTORISCHE WETENSCHAPPEN, MOSKOU 16-23 AUGUSTUS 1970.

Het is uiteraard ondoenlijk in enkele bladzijden een totaalindruk van dit congres te geven; tenslotte kan men maar op één plaats tegelijk zijn. Bovendien waren er "specialisten" onder de Nederlandse congresgangers, die veel beter over hun eigen vakgebied kunnen (en waarschijnlijk ook wel zullen) schrijven.

Voor de eerste twee dagen waren twee thema's op het programma geplaatst:

de Methodologie en de Geschiedenis van de Continenten. Over het eerste thema gaan de volgende opmerkingen en aantekeningen.

Niet minder dan zeven referaten waren voorzien over de vraag naar de samenhang van de geschiedeniswetenschap met de sociale wetenschappen. Helaas ging de voorzitter van deze sectie, professor van Houtte, van de vooronderstelling uit dat alle deelnemers de referaten gelezen hadden. Hoe dat in de andere landen geregeld was weet ik niet; hier hadden enkele referaten op een paar plaatsen, waaronder gelukkig ook Amersfoort, ter inzage gelegen.

Ik merkte wel dat de Russen uitstekend geïnformeerd waren, maar dat het bij veel deelnemers ook wel aan de nodige voorbereiding ontbrak. We begonnen dus ineens met de discussie, eerst een geleide, waar een aantal uitgekozen personen hun visie gaven en later een geheel vrije discussie.

Uiteraard lipen de meningen over de samenhang en de mate van samenhang uiteen. Enkelen zagen de geschiedenis als een zuivere sociale wetenschap, anderen als een zuivere geesteswetenschap. Een derde groep zag wel verflechtingen maar daarnaast ook scherpe onderscheiden. Een der beste referaten was van Schieder (BRD), die beide disciplines als "komplementiere Wissenschaften" zag en de verschillen meer als een "Differenzierung" beschouwde. In ieder geval hadden beide een "gemeinsames Arbeitsfeld, nämlich die vom Menschen geschaffenen sozialen Gebilde, in denen und durch die sich menschliches Leben vollzieht".

Geschiedenis is nu eenmaal in haar totaliteit een onherroepelijk verleden, waarbij we wel kunnen "dromen" over weggefallen of niet-gebruikte mogelijkheden, maar waarbij in laatste instantie alle alternatieven wegvallen. Historisch gezien zijn alle gedachtenspinsels over "mogelijke ontwikkelingen als..." volkomen zinloos. Of het jongste verdrag tussen Rusland en West-Duitsland goed of fout is kan later blijken, maar het feit staat als historisch gegeven onherroepelijk voor eeuwig vast. De geschiedeniswetenschap - en dat is en blijft het belangrijkste onderscheid - verschilt principieel van de op het heden en de toekomst gerichte sociale wetenschappen. Elke econoom is alle eeuwen door een bescheiden futuroloog geweest. In dit opzicht heeft geschiedenis een gemakkelijker taak; zij gaat van gegeven onveranderlijke feiten uit. Dit impliceert intussen niet dat de geschiedeniswetenschap slechts affirmatieve oordelen kent. Haar kritisch oordeel is evenwel altijd gebonden aan de historicus als mens. Daarom is de geschiedeniswetenschap in zekere zin een onafgebroken herinterpretatie van in wezen onveranderlijke facta. Omdat de historici echter een absoluut objectieve norm ontbeert - de reden, waarom velen de geschiedeniswetenschap haar 'wetenschappelijke' karakter ontzeggen - blijft de geschiedenis een debat zonder einde. Zo zal de vraag naar de vrije wilskeuze van de historische personen en derhalve ook die van de noodwendigheid van een keuze een eeuwig open vraag blijven. Opmerkelijk is dat de moderne geschiedeniswetenschap zich schijnt te gaan aanslui-

ten bij de conceptie van de geschiedenisfilosofie, die de eenheid van de historische "Werdegang" van de mensheid als grondslag neemt (zie A. Teuss, Zur Theorie der Weltgeschichte, 1968).

Het grote onderscheid in methode bestaat in het feit, dat de historicus slechts en alleen van historisch ontstane vormen kan uitgaan, wat in de sociale wetenschappen "secundaire analyses" heet. Alle historische feiten zijn "resten" uit het verleden, maar geen feiten die door een wetenschappelijke vraagstelling zijn ontstaan. Het onderscheid is misschien het scherpst te ontleden aan het "model", dat in de sociale wetenschappen een rol speelt. Het model is dan een systeem van stellingen, dat de werkelijkheid vereenvoudigd voorstelt onder een bepaald aspect, een constructie van een sociaal fenomeen dat doorberekend kan worden. Deze gedachte van een model is voor de geschiedeniswetenschap, die op empirische feiten is aangewezen, ten enenmale onbruikbaar.

Dat intussen het modelbegrip in de geschiedeniswetenschap soms een rol speelt blijkt uit het begrip "imperialisme" bij Hilferding en Lenin in hun stelling: Imperialisme is het eindstadium van het kapitalisme. Zij zagen af van empirisch-historische momenten en dachten zich een ontwikkeling, die meer een prognose dan een analyse was. Er schuilt een wezenlijk gevaar in het streven, de hypothesen uit het verleden tot wetten voor de toekomst te proclameren; het is beter van bepaalde tendenzen te spreken. De sociale wetenschappen en daaronder vooral de sociologie willen als kritische wetenschap het ontstaan van de maatschappij en de heersende systemen doorlichten om de geldigheidsvraag discutabel te stellen. De geschiedeniswetenschap zoekt naar de legitimiteit van al het gewordene. Dahrendorf zegt: Uit de geschiedenis kunnen we iets leren maar haar toepassen kunnen we niet (R. Dahrendorf, Gesellschaft und Demokratie in Deutschland, 1965). Ook Schieder helt hiertoe over (Geschichte als Wissenschaft, 1968). Misschien krijgt Hofstadter gelijk als hij zegt: "Viel leichter erlebe die nächste Generation die Entwicklung einer neuen historischen Gattung, die eine Mischung aus traditioneller Geschichte und Sozialwissenschaften sein wird. Sie wird sich von der typischen historischen Monographie der Vergangenheit darin unterscheiden, dass sie sich deutlicher als literarische Form bestimmen lässt und um Probleme kreist, die zu stellen die Monographie nur allzuoft versäumt hat." (R. Hofstadter in Geschichte und Geschichtsschreibung. Möglichkeiten - Aufgaben - Methoden 1966, S. 369).

Hiermede is niet de gehele probleemstelling gegeven. Helaas was het aantal debaters zo groot, dat de spreektijd drastisch beperkt werd, zodat in feite niemand iets zinnigs zeggen kon. Hier wreekte zich de massale opkomst van de deelnemers.

Een geheel ander aspect werd de volgende dag aangesneden, namelijk "Het getal als informatie-element voor de historicus". Het ging hierbij om de kwantitatieve en machinale methoden bij het geschiedenisonderzoek. Een Russisch team onder leiding van Kovalchenko begon met de opmerking dat in de laatste 70 jaar tweederde van alle kennis is verzameld en meer dan 90% van alle informatie is ontstaan. In mijn studie "De toekomst is niet in nevelen gehuld" (Kluwer 1969) kwam ik tot ongeveer gelijke uitkomsten. Deze enorme acceleratie maakt nieuwe onderzoeksmethoden noodzakelijk. In Frankrijk, Amerika, Zweden, Polen en Rusland is men al met proefnemingen bezig. De Russen "have resorted to mathematical methods and computers in a range of socio-economic, historical-demographic, archeological and historical-technological investigations". Ik zal alle methoden, die toegepast worden, niet opnoemen maar ik kreeg de indruk, dat de Fransen en Russen al heel wat bereikt hebben. De literatuurlijst over reeds bereikte resultaten was groot, maar door de taalbarrière voor de meesten van ons onbruikbaar. Om verschillende redenen was het betoog van Jean Schneider "La machine et l'histoire. De l'emploi des moyens mécaniques et électroniques dans la recherche historique" veel belangrijker. Schneider ging uit van het volgende gegeven: "Le recours aux machines peut intéresser le travail historique, en facilitant la recherche bibliographique et la documentation; elle peut également contribuer à une première élaboration des données." Het schijnt dat men in Frankrijk reeds vrij ver gevorderd is met de toepassing van elektronische machines voor lexicologisch onderzoek en het analyseren van literaire teksten. Ook Schneider kwam tot de conclusie: "L'abondance et la variété des publications scientifiques et la cadence rapide à laquelle les connaissances progressent, rendent indispensable le recours à la machine dans le domaine de la documentation".

Veel genuanceerder dan de Sovjetcollega's ging Schneider in op de voorwaarden en de grenzen van het gebruik van machines bij het historisch onderzoek. Twee Zweden rapporteerden over het resultaat met een project over volksbewegingen. Een hunner kwam zelfs met een nieuwe slogan: Gebruikers van elektronische machines, verenigt u. Dit om nodeloos naast elkaar werken te voorkomen. In mijn studie "De wetenschap van de wetenschap" (die in een handboek voor Futurologie verwerkt zal worden) wordt dit thema uitvoerig behandeld. Ik vond het uiteraard prettig bevestiging te vinden van mijn betoog.

Tenslotte werd een zitting gewijd aan de biografie in de historische wetenschap. Als er belangstelling voor bestaat, wil ik daar in een tweede artikel dieper op ingaan.

Jammer, dat het congres juist na de grote vakantie viel, waardoor maar een enkele collega aanwezig kon zijn. Laten we hopen, dat over vijf jaar, als het congres in Amerika gehouden zal worden, de tijd gunstiger zal liggen.

Het komt mij voor dat het uiterst belangrijk is dit soort congressen bij te wonen, niet het minst door de vele contacten in de vrije uren. Het congres heeft mij versterkt in de mening dat de V.G.N. veel meer werk moet maken van de buitenlandse contacten. Ze behoeven toch niet perse vijf jaar te wachten op het grote wereldcongres van de CISH.

Amersfoort.

Dr. M. B. van der Hoeven.

PROJECTEN EN MODELLEN

AANTEKENINGEN BIJ DE DIDAKTIEKCONFERENTIE.

Twee conferenties op de Pietersberg volgetekend, plus nog de mogelijkheid met de teleurgestelden een derde te vullen; een mogelijkheid, die echter in haar tegendeel verkeerde door het niet op stel en sprong beschikbaar zijn van een conferentie-oord.

De zelfwerkzaamheid bij het geschiedenisonderwijs trok dus wel veel belangstelling doch het zou in een nabeschouwing als deze goedkoop zijn te beweren, dat de conferentie aan de verwachtingen van de velen beantwoordde, dat ze haar doel bereikt heeft, dat ze een stap voorwaarts betekende op de weg naar vernieuwing of iets dergelijks. Natuurlijk ging niemand helemaal voldaan naar huis en sloeg er maandags geen golf van zelfwerkzaamheid over de geschiedenislessen in Nederland, maar dat zal ook niemand hebben verondersteld. Voor de traditionele kronieken van deze conferenties wordt het langzamerhand vervelend steeds de tolk te moeten zijn van de critici, of de kritiek nu een enkel organisatorisch detail, of al weer het onvermijdelijke tijdsgebrek, of 'n nogal ingrijpende programmawijziging geldt. Doch loftuitingen vervelen gauw en als het waar is, dat de pers leeft bij de gratie van haar kritieke functie, dan moet dat ook voor "Kleio" gelden. De lofprijzing moge echter wel voorop gaan. De didaktiekcommissie, die zich van de Pietersberg naar haar volgende object moest spoeden (dat zal dan wel het seminarium voor jonge leraren geweest zijn) zal, indien ze even de tijd gehad heeft om op en achterom te zien, hebben kunnen constateren dat ze dan wel niet ieder tevreden gesteld, maar wel allen aan zich verplicht heeft. Al was het maar, door de gelegenheid te bieden tot orientatie en bezinning, discussie en contact, in het na al die jaren vertrouwde milieu en op buitengewoon plezierige wijze.

Het meest controversiële punt van deze conferenties (de ervaringen die hier verder volgen zijn op de eerste opgedaan) was naar mijn idee wel de inleiding van collega drs. P. H. F. Gieles over zelfwerkzaamheid in het kader van een project, en dan wel het Nootdorpproject van het Stanislas-college te Delft. Gieles overschrijdt hier wel zeer het onderwerp van de conferentie werd er gezegd, want wat heeft tenslotte zulk een project nog

met ons geschiedenisonderwijs te maken? Ik had te doen met de man, die zich expres had aangemeld omdat hij zo graag de behandeling - in - zelfwerkzaamheid van de industriële revolutie wilde horen en zich bekocht voelde, toen blijkens het definitieve programma dat onderwerp in de mist was verdwenen om voor het genoemde project plaats te maken. Hij zal een uitzondering zijn geweest, maar inderdaad waren er meer, die het praktischer hadden gevonden, indien die industriële revolutie onderwerp van inleiding en discussie ware geweest. Dan was het thema in ieder geval tot de geschiedenisles beperkt gebleven en was er minder over de hoofden heen gepraat over 'n object, waar de meesten toch niet aan toe zullen komen. Indien het waar is, dat men klein moet beginnen dan ligt het praktisch nut van de behandeling van een onderwerp als het genoemde, dat iedereen jaarlijks op zijn programma heeft staan en misschien in verschillende parallelklassen moet "afdraaien", voor de hand. Ik weet zeker, namens velen te schrijven, wanneer ik erop aandring, de niet gehouden inleiding over de industriële revolutie als zelfwerkzaamheid - object alsnog te publiceren; menigeen kan daar vandaag of morgen zijn voordeel mee doen. Wat nu Gieles' Nootdorp-project betreft, ik wil niet beweren dat de uiteenzetting niet interessant was of dat de verrichte arbeid geen respect afdwong. Toch schijnt er ook op dit gebied niets nieuws onder de zon, want een bejaarde conferentieganger fluisterde mij sub rosa in het oor, dat hij twintig jaar geleden notabene voortrekkersleider in de padvinderij geweest was en hoe ze hem in een cursus hogere padvinderykunde toen geleerd hadden, "sociale verkenningen" door de jongens te laten uitvoeren. Hij zou me, zo beloofde hij, eens dergelijke objecten als vrije-tijdsbesteding in de Watergraafsmeer uitgevoerd en voor bijv. Jisp ontworpen toesturen; maar ik luisterde al niet meer, want 's mans ervaringen waren immers te zeer gedateerd. Toch schijnt ook hier de school te gaan overnemen wat vroeger (en nog niet zo héél lang geleden) in het "derde milieu" geschiedde. Maar laten we naar de zaal van het koetshuis gaan, voor de plenaire discussie....

Die discussie in pleno op vrijdagavond bracht wel verrassende en zelfs opwindende elementen. Ze bracht ook de organisatorische problemen aan het licht, die zo niet in alle, dan toch zeker in de hogere klassen die met vakkenpakketten werken, opdoemen en naar mijn smaak wat al te gemakkelijk vanachter de tafel waaraan het uitgelezen forum prijkte werden weggewuifd. Een enthousiaste jonge collega, die meteen maar naar de school van pater Gieles scheen te solliciteren, stal die avond wel de show en oogstte applaus met zijn vraag: "Is het echt zo als U het verteld hebt, gaat het echt zo goed?" Toen deze jeugdige vernieuwer bij al het pro en contra dat we die avond hoorden ook het generatieverschil had laten opdraven (en naar mijn vaste overtuiging volkomen ten onrechte) moest hij ook nog een uitval doen naar leraren, die lui zijn en niet werken willen, zich niet om de school bekommeren zodra ze de schooldeur achter zich hebben dichtgetrokken, liever

meer geld willen verdienen met avondlessen e.d., waarbij hij op mij althans de indruk maakte, de tegenstelling vernieuwend - behoudend als jong - bedaagd en zelfs als werklustig - arbeidsschuw te willen zien. Dat vond ik een onzindelijke manier van argumenteren en ik heb die kreet toen maar de zaal ingeslingerd. Achteraf zeiden anderen me, dat ik dat allemaal verkeerd had begrepen en verbanden legde die er niet waren, doch, hoe het zij, voorzitter van der Meulen corrigeerde: de tegenstelling tussen werkers en niet - werkers is niet parallel aan die tussen projectbelusten en niet-projectbelusten. Was hier inderdaad sprake van een misverstand en meende ik ten onrechte 'n uiting te bespeuren en 'n tendens die ik vaak om me heen signaleer en die me daarom op dit punt allergisch heeft gemaakt? De collega - in - kwestie zweeg.....

De groepen plenaire discussies n.a.v. het door collega's A.P. Dijkstra en P. Baarda gemaakte model van zelfwerkzaamheid over het Midden-Costen verliepen vreedzaam, doch leverden interessante momenten op, bijvoorbeeld toen het ging over de vraag, of het erbij betrekken van andere vakken nu integratie is (zuster Alix) of juist desintegratie (dr. Fontaine). Zeer geanimeerd werd ook de gedachtenwisseling naar aanleiding van de vraag, of toetsing na zo'n stuk zelfwerkzaamheid al of niet noodzakelijk is, en zo ja: hoe dan? Op 'n gegeven ogenblik (en hoe dat tersprake kwam mag achteraf Joost weten) stelde Geurts de vraag: "Wie heeft er 'n overzicht van de laatste vijftig jaar? Hij sta op...." Ik dacht toen dat we voor ons fatsoen allemaal van onze zetels hadden moeten verrijzen, maar iedereen behalve ik scheen te begrijpen, dat dat nou 'n typisch schoolvoorbeeld van een rethorische vraag was. Ik had het trouwens al eerder opgegeven, de hoge vlucht der gedachten van dit forumlid bij te houden toen hij Thomas à Kempis ging citeren. Ook al naar aanleiding van de zelfwerkzaamheid bij het geschiedenisonderwijs.

Heeft de voorzitter van de Didaktiekcommissie steeds het eerste woord (en hoe ditmaal!) de voorzitter van de V.G.N. naar traditie het laatste. 'n Woord van dank aan de organisatoren, en enkele mededelingen die ons deelgenoot maakten van presidentiële zorgen. Zorgen ditmaal om de dreigende nieuwe basistabel en om het ongedeeld V.W.O. Gelukkig trekken de voorzitters van de vakgroepen hier één lijn en zal een gezamenlijk rapport de Raad van Leraren worden aangeboden. Blijkbaar is het noodzakelijk, nog eens te beklemtonen, dat de bijzondere onderwerpen niet uit de laatste halve eeuw genomen mogen worden. Bosch signaleerde een tendens, om de hele geschiedenis buiten die laatste halve eeuw maar erbij te laten liggen, hetgeen nooit de bedoeling van de opstellers der nieuwe eindexameneisen geweest is. 'n Gevaarlijke tendens, die in de nabije toekomst onderwerp van studie van het bestuur zal moeten uitmaken.

Vol vernieuwingslust sommigen, sadder and wiser anderen, gingen we naar huis.

Primus Nolens.

DISCUSSIE ROND DE STAATSINRICHTING

IETS OVER DE DIAKTIEK VAN DE STAATSINRICHTING

De redactie van KLEIO verzocht mij te reageren op een recensie in no. 8 (11e jrg.) van de hand van haar voorzitter. Het betreft hier het eerste deel (7e dr.) van mijn eigen staatsinrichtingboek.

Nu is het niet prettig voor een auteur als hij ervan verdacht kan worden zijn eigen werk te willen sauveren of verdedigen tegenover een recensent die zich als zodanig in die kwaliteit deskundig moet achten. De recensent schijnt daarbij in het voordeel, ook al betreft het een onderdeel van een vak dat oorspronkelijk het zijne niet is; waarschijnlijk heeft hij ook nog het laatste woord.

Wanneer het dan ook alleen om mijn boekje ging, zou ik het niet slechts onwaardig maar ook hachelijk gevonden hebben te repliceren. Omdat ik echter het gevoel heb dat bedoelde recensie de "staatsburgerlijke vorming" zelf raakt die mij bijzonder ter harte gaat, meen ik mijn schroom te moeten overwinnen.

Dat de redactie blijkbaar behoefte heeft aan een doordenking van de positie van de staatsinrichting nu deze binnen het werkkterrein van de geschiedenisleraren is geschoven, stemt hoopvol en verdient waardering. De wijze waarop de voorzitter mij uitdaagt betreurt ik.

Allereerst moet in het algemeen dit worden opgemerkt. In de kring der leraars staatsinrichting is inderdaad - de recensent drukt daar namelijk zijn twiifel over uit - gedurende vele jaren intensief gestudeerd op de doelstellingen, de methodiek en de didaktiek van dit (voormalig) vak, inclusief de plaats van het leerboek. De resultaten van deze studies zijn o. a. neergelegd in J. P. Duyverman, *De staatswetenschappen in het middelbaar onderwijs en het middelbaar onderwijs in de staatswetenschappen*, een boek dat terecht nog steeds prijkt op de literatuurlijsten van de kandidaten voor het pedagogisch-didaktische gedeelte van de akte K XII (Staatsinrichting M.O.); en voorts in meer dan 25 jaargangen van de VOS-Mededelingen. De sedert kort niet meer bestaande VOS was de Vereniging tot behartiging van het Onderwijs in de Staatswetenschappen, die gedurende de laatste tien jaren van haar bestaan een hardnekkige, maar helaas vergeefse strijd heeft gevoerd voor het behoud van de staatsinrichting als afzonderlijk vak. Ik neem aan dat de recensent, als hij van deze hele geschiedenis op de hoogte geweest was, zijn twiifel niet zou hebben uitgesproken.

Voor wat speciaal betreft het gesuggereerde gebrek aan didaktische voorstudie bij het besproken boekje zij voorts gememoreerd dat er bij het opzetten van de eerste druk een breed beraad is geweest tussen de auteur en een redak-

tiecommissie van op dit terrein gekwalificeerde personen. In vroegere drukken stonden de namen. in het voorwerk vermeld. Ik breng dit alleen naar voren om te laten zien dat hier niet losweg maar weer eens een schoolboekje geschreven is. Men kan over de eisen die aan een leerboek gesteld moeten worden van mening verschillen, maar niet mag zonder onderzoek de indruk worden gewekt dat daarover niet diepgaand is nagedacht. Ik zal hieronder proberen enkele van deze eisen expliciet te maken. Vooraf echter een opmerking van "economische" aard.

Een schoolboek mag niet te duur zijn. De prijs moet in verhouding staan tot het aantal ervoor beschikbare roosteruren; de omvang dus ook. Het achterwege laten van illustraties en van lees- en studieteksten in het onderhavige boek is mede op deze overweging gegrond. Bovendien moeten illustraties functioneel zijn: in een staatsinrichtingboek is dat moeilijk te realiseren; men zie maar eens de staatsinrichtingaanhangsels bij bestaande geschiedenisboeken en ook staatsinrichtingboeken waarin wel plaatjes voorkomen. Meestal zijn die afbeeldingen conventioneel; in een enkel geval leuk gevonden maar dan toch wat gezocht aandoend; het werd blijkbaar als een dogma beschouwd dat een modern schoolboek perse geïllustreerd moet zijn. Wat voor een geschiedenisboek verdedigd kan worden is zonder meer niet op een staatsinrichtingboek toepasselijk. Dat is, dunkt mij, een van de aanvechtbare uitgangspunten van de heer De Ruyter: "kijk eens wat een leuke geschiedenisboeken wij hebben, met plaatjes; wat zijn die staatsinrichtingboeken dan toch saai". Voorts, wat modellen, formulieren en leesteksten betreft: deze kunnen de leerlingen tegenwoordig op een andere manier onder de ogen worden gebracht. Toen er nog geen moderne hulpmiddelen waren moest men zich wel met het boek behelpen, maar nu is de tijd daarvoor voorbij. Ik wijs op de mogelijkheid van via een inbrandapparaat op de stencilmachine vermenigvuldigde krantenartikelen en andere teksten. Op deze wijze kunnen gemakkelijker ook actuele teksten worden vermenigvuldigd en gepresenteerd dan bij opneming in een boek mogelijk is. Het boek kan daardoor goedkoper en overzichtelijker blijven en het illustratie- en werkmateriaal is meer up to date.

Daarmee heb ik impliciet al enkele vereisten voor een modern schoolboek opgesomd:

1. Evenredigheid tussen voor het vak beschikbare tijd en omvang en prijs van het boek.
2. Illustraties niet als versiering, maar functioneel (als dat mogelijk is; en dat is bij geschiedenis méér voor de hand liggend dan bij staatsinrichting).
3. Rekening houden met de mogelijkheid om naast het boek andere hulpmiddelen te gebruiken.

Daaraan voeg ik de volgende eisen toe (en wie het besproken boek goed bestudeert ziet dat daarmee rekening is gehouden):

4. Het boek moet overzichtelijk zijn, het moet structuur hebben.

Wie beoordelen wil of dat hier het geval is, vergelijkte nog eens de inhoudsopgave van de beide delen en leze daarbij hfdst. II par. 5 van deel I en de verantwoording van de uitvoerige historische afdeling B van deel II in het voorwoord daarvan; hij zie ook voor de verantwoording op didactische gronden van het indelingsschema de eerste alinea van hoofdstuk VIII van deel II).

5. De uiterlijke vormgeving: de recensent vindt deze saai. Hij doelt daarbij waarschijnlijk niet op de omslag; hij spreekt o. a. over de typografie. Daarbij moet opgemerkt worden dat een rustige bladspiegel plezieriger aandoet dan een hakkelige. Ook een door plaatjes onderbroken tekst is vaak onoverzichtelijk. Levendigheid wordt ook bevorderd door een logische indeling in korte hoofdstukken, overzichtelijke paragrafen en een verantwoorde alineaëring.
6. Stijl en zinsbouw mogen niet infantiel zijn, maar ook niet te zwaarwichtig. Er moet rekening mee gehouden worden dat het boek bestemd is voor leerlingen die reeds een bepaald intellectueel niveau hebben bereikt. Een staatsinrichtingleerboek voor lyceum-havo-leerlingen moet prikkelen tot nadenken. Dat is beoogd.
7. De vragen achter elk hoofdstuk stempelen het boek tot een typisch schoolboek. De verkoopbaarheid voor het algemene publiek wordt erdoor benadeeld. Ook wordt de "status" van het boek bij de leerlingen er bepaald niet hoger door. Toch is bewust voor deze methode gekozen, ook al om het "denkend lezen" (Stellwag) te bevorderen. Er is echter, in tegenstelling met wat de recensent stelt, wel degelijk naar gestreefd de vragen zodanig te variëren dat de leerling gedwongen wordt (a) zich goed rekenschap te geven van wat er in de tekst van boek of grondwet staat en (b) door elders zijn licht op te steken of door zelf na te denken een antwoord te zoeken. Juist zó kunnen vele van deze vragen aanleiding geven tot gesprekken in en met de klas. De leraar moet deze discussies echter wel doseren. Ook hier speelt de beperktheid van de tijd een rol. Het is bovendien de bedoeling dat later bij het vak maatschappijleer uitgebreid wordt gediscussieerd mede op grond van de informatie die de leerlingen bij het vak "geschiedenis en staatsinrichting" en bij andere vakken hebben verworven.

De leraar die de vragen gebruikt om weetjes te laten opsputten faalt. Als hij echter zelf de stof niet volledig beheerst is dat haast onvermijdelijk. De recensent miskent dus m. i. in zijn beoordeling van de vragen de intentie dat zij een fase moeten vormen in het proces van kennis- en inzichtver-

werving. In vele gevallen is niet het antwoord van belang, maar het zoeken er naar en de uitdaging tot goed lezen. "Het lezen van de grondwet wordt door zijn vragen meer bevorderd dan het lezen van de krant", schrijft hij. Inderdaad. Het behoort n.l. tot de doeleinden van het staatsinrichtingonderwijs de leerling begrip voor onze fundamentele staatswet (de oorkonde van ons democratisch staatsbestel) bij te brengen en hem te laten ervaren wat er aan het formuleren en interpreteren van wetsteksten zoal vast zit.

Dat de krant bij het staatsinrichtingonderwijs een rol moet spelen is een andere zaak. Vragen in een boek kunnen echter moeilijk gericht zijn op de actualiteit van de krant. Om de leerlingen tot krantlezen te motiveren moeten en kunnen andere methoden worden aangewend. Daarover zou een afzonderlijk artikel te schrijven zijn.

8. Een schoolboek moet in zijn zakelijkheid interessant zijn.

De leraar moet echter de zakelijke gegevens kleuren met boeiende voorbeelden. Hij moet de stof tot leven wekken. Hij zal ook de leerlingen leren hoe ze een studieboek moeten gebruiken, b.v. door een hoofdstuk "uit te punten" op het bord. Het leerboek is slechts één hulpmiddel in de les en bij de studie. En bij het onderwijs in de staatsinrichting gaat het niet alleen om kennis van de staatsrechtelijke denkwijzen en staatskundige technieken, maar ook om algemene ontwikkeling en speciaal op een v.w.o.-school om het bijbrengen van goede studieattitudes. Dat laatste is, ook bij andere vakken trouwens, misschien wel het belangrijkste.

9. De schrijver van een schoolboek moet voeling houden met nieuwe ontwikkelingen in het vak. Het boek kan echter nooit geheel bij zijn. Zo doen zich telkens actualiteiten voor of worden alternatieven opgeworpen waar een schoolboek wel voorzichtig mee moet zijn, omdat wat vandaag actueel is, morgen soms weer is achterhaald.

10. Een staatsinrichtingboek moet de ogen van de leerlingen helpen openen voor het betrekkelijke. De recensent is nogal "alternatief" ingesteld. Nu onderscheidt dit boek zich juist van vrijwel alle andere staatsinrichtingboeken op dit punt dat het telkens weer laat zien dat er binnen het kader van de democratie ook andere mogelijkheden bestaan dan thans in Nederland vigeren.

11. Een staatsinrichtingboek biedt op een havo-vwo-school vrijwel de enige gelegenheid de leerlingen in te leiden in een juridische denkwijze. Het lijkt er op alsof voor de recensent wat hij noemt de "juridische instelling" van de schrijver een bezwaar is. Hij suggereert een tegenstelling tussen een "juridische toespitsing" en "een sociaal-economische doorlichting van het Nederlandse staatsbestel" en schijnt te menen dat

het eerste het tweede in de weg staat. Nu is de juridische vormgeving altijd de kristallisatie van geestelijke en maatschappelijke factoren. Het besproken boek onderscheidt zich echter mede in dit opzicht dat het bedoelt méér dan zuivere staatsinrichting te bieden. Men leze het voorwoord van deel II. Maar de beginner (dus de gebruiker van deel I) moet het juridische raam werk kennen vóórdat hij het kan beoordelen.

Een medisch student moet ook eerst het geraamte en de ligging der organen kennen alvorens hij dieper op de functionering van het menselijk lichaam kan ingaan. Men kan niet alles tegelijk. Had de recensent deel II mede in zijn beschouwing betrokken, zijn oordeel was minder voorbarig geweest.

Het is verre van mij, zelf historicus, tegenstellingen te willen oproepen of accentueren, maar ik vraag mij af: klinkt in het oordeel van de recensent op dit punt van het "juridische" niet een zekere huiver van de historicus mee om zich, gezien de juridische inslag van de staatsinrichting, bij zijn onderwijs op glad ijs te begeven? Ik heb begrip voor zulk een huivering.

De oplossing ligt hierin dat de "geschiedenisleraren die niet gevraagd hebben om de inlijving van het vak staatsinrichting in hun werkterrein" dit onderdeel òf overlaten een bekwame collega's - juristen òf zichzelf intensief gaan bijscholen.

Als de historicus het doet moet hij zich ervoor hoeden de staatsinrichting onder te brengen bij de geschiedenis. Zoals in het voorwoord wordt gezegd: het voegwoord in de naam van het nieuwe "vak" duidt op nevenschikking; het is niet "geschiedenis (inclusief staatsinrichting)".

Tenslotte nog vier opmerkingen n. a. v. het artikel van collega De Ruyter.

1. Kwam het veel voor, vraagt hij, dat de staatsinrichting op gymnasia door de historici stiefmoederlijk werd bedeed?
Men moet het maar eens vragen aan tien willekeurige ex-gymnasiasten. En of het nóg voorkomt? Men moet maar eens de boekenlijstjes geschiedenis raadplegen bij V en VI gym.; daar valt wel wat uit af te leiden. In mijn 15-jarige loopbaan als rector heb ik telkens de tweede gecommiteerde geïnterpelleerd over zijn ervaringen met de staatsinrichting op de door hem afgenomen gymnasiumexamens. De resultaten waren niet opwekkend.
2. De recensent wil weten hoe ik denk over de lessen die gegeven werden (worden) in het vak staatsinrichting. Genuanceerd. Op verscheidene h. b. s. - en werd het gegeven door advocaten die, evenals sommige dominees in een paar lesuurtjes een welkome bron van neveninkomsten zagen en zich nooit verdiept hadden in methodiek en didaktiek (wat niet zeggen wil dat

er onder hen geen natuurtalenten waren). Maar het is een caricatuur dat in het niet valt bij de vele voortreffelijke docenten in dit vak, óók parttimers. En voor wat de boeken betreft: als ik van mening was dat de bestaande boeken voldeden was ik er natuurlijk nooit toe gekomen zelf iets op te zetten. Dat laatste deed ik trouwens na veel aarzeling.

3. Collega De Ruyter wil weten hoe ik oordeel over "weetjes".

Een staatsinrichtingboek moet feiten geven. Zonder feiten is ieder begrip, iedere beschouwing en iedere discussie oever- en bodemloos. De bezitter van het boek moet er ook op kunnen terugvallen als hij (eventueel ook later) nog eens wil naslaan hoe het ook al weer in elkaar zit. Maar de feiten staan in het boek om er mee te kunnen werken. Niet om in het hoofd gestampt te worden.

4. Er moet rekening gehouden worden met de feitelijke situatie dat er voor alle leerlingen in maximaal één jaar gedurende één lesuur per week een bodem gelegd moet worden en dat op dat fundament voor degenen die "Geschiedenis en staatsinrichting" in hun keuzepakket opnemen nog twee jaar kan worden voortgebouwd; dat moet echt een verbreding en een verdieping zijn. En voor alle leerlingen blijven dan nog de uren Maatschappijleer over om te integreren en te discussiëren. Nogmaals men moet niet alles bij alles willen.

C. de Ru

Gaarne dank ik de heer De Ru voor zijn bereidwilligheid om te reageren op een recensie van zijn boek. De redactie van Kleio stelt zich voor in de komende tijd in te gaan op vragen over de staatsburgerlijke vorming, nu staatsinrichting mede is gaan behoren tot het werktelein van de geschiedenisleraren. De instructieve beschouwing over boeken voor staatsinrichting brengt mij tot de volgende opmerkingen:

1. Een leerboek moet een zelfstandige rol kunnen spelen. Naast de basisstof dienen lees- en studieteksten, naast kennisvragen dienen discussiepunten te worden opgenomen. Als het mogelijk is moeten aanwijzingen gegeven worden voor een rollenspel. De leraar kan zelf dat materiaal aandraagen, de schrijver van een leerboek moet die leraar, waar mogelijk, vóór blijven.

De onderwijssituatie in Nederland is met de invoering van de Mammoetwet ingrijpend veranderd. Boeken die 20 jaar geleden konden voldoen, passen niet meer in onze situatie. Ik meen dat de 7e druk van het besproken boek uit gaat van didactische overwegingen die voor een deel zijn achterhaald. Dit wordt duidelijk in de visie van de auteur m.b.t. de plaats van de feitenkennis, de rol van discussies in de les en de functie van illustraties in een leerboek.

2. Leerlingen moeten over feitenkennis beschikken willen ze in de les (staatsinrichting) kunnen discussiëren. Toch is het niet noodzakelijk met gesprekken te wachten tot de leerlingen het geheel kunnen overzien. Ook met één lesuur moet tijd vrij gemaakt worden voor discussies. Door gesprekken en andere middelen moet gewerkt worden aan de opinievorming van de leerling. Doorgaans heeft de leerling een mening, hoe onbeholpen ook verwoord, hoe slecht overdacht. Via het breed opgezette leerboek en met telkens weer gestimuleerde discussies moet de leerling zich bewust worden van zijn plaats als staatsburger.
3. Illustraties die worden opgenomen in schoolboeken moeten functioneel zijn. Ten eerste moeten ze de tekst verduidelijken. Ze moeten vervolgens een onderdeel vormen van het geheel. Aan de hand van tekst (en uitleg), illustraties en teksten kunnen vragen en opdrachten worden gegeven. Een niet onaanzienlijk deel van de leerlingen is visueel ingesteld. Zo kunnen, ten laatste, goed gekozen illustraties het boek verlevendigen. De belangstelling van de leerlingen kan worden gestimuleerd waardoor nog beter de onderwijsdoelen kunnen worden gerealiseerd. Tenslotte een pagina illustraties spaart een pagina tekst!
4. Voor leerlingen uit de klassen havo -3 en atheneum -4 kan het vak geschiedenis en staatsinrichting eindonderwijs zijn. In dit verband bedeeft de heer De Ru het vak maatschappijleer een bepaalde plaats toe. Het is mijns inziens nog onduidelijk wat dat vak te bieden heeft. Evenmin is duidelijk of in dat vak de resultaten van geschiedenis en staatsinrichting, aardrijkskunde, economie, enz. worden samengevat. Voor de leraar in genoemde klassen 3 en 4 moet een van de uitgangspunten zijn dat het vak geschiedenis en staatsinrichting een afronding krijgt.

Er rest mij nog het volgende. Mijn vraag of in de kring van leraren staatsinrichting intensief is gestudeerd op de doelstellingen van het vak is voldoende beantwoord. Ik baseerde mijn vraag niet op het boek van Duyverman of op de VOSmededelingen, maar op publicaties in de algemene lerarenbladen van de afgelopen 5 tot 10 jaar en op gesprekken met collega's staatsinrichting.

Die basis was te klein om genoemde vraag te stellen.

De heer De Ru denkt genuanceerd over de lessen in het vak staatsinrichting. T.a.v. de lessen staatsinrichting op het gymnasium blijft hij bij zijn afkeu-

rend oordeel. Ik ben het met zijn oordeel niet eens, maar zie de vruchteloosheid van een welles - nietesduel in.

H. de Ruyter.

BOEKBESPREKING

F. MONGE, Matelot sous de Ruyter, Den Haag (Van Goor Zonen) 1961.

Gezien zijn inhoud is dit verhaal bedoeld voor de laagste klassen VWO-HAVO. De jongens van die leeftijd zouden er waarschijnlijk wel van genieten: veel avontuur of wat daarvoor moet doorgaan, veel gedonder van geschut. Verder stelt het verhaal niets voor. Gelukkig is het frans van dit boekje voor eerste-klassers veel te moeilijk. Een op dit gebied deskundig collega hoopte, dat haar derde-klassers een tekst van deze moeilijkheidsgraad zouden kunnen begrijpen. Zij zouden over de inhoud van dit boekje teleurgesteld zijn.

NIEUWE FIBULA-UITGAVEN

In de Fibula-Heemschutreeks verscheen vorig jaar een vlot en enthousiast geschreven deeltje over Delft. Helaas heeft dat enthousiasme soms een zekere kritiekloosheid (b.v. op blz. 19 bij de bespreking van de Delftse kloosters) tot gevolg gehad en soms ook hinderlijke slordigheden. Bij een rustiger schrijfwijze en een kritischer instelling van de schrijver zou met name het verhaal over Delft als woonplaats van Willem de Zwijger heel wat beter van compositie en bovendien foutloos geweest zijn.

Met meer enthousiasme kunnen twee deeltjes geannonceerd worden uit de Fibula-Juniorreeks, een over Oud Athene en een over de Engelse burgeroorlogen c.a., de periode dus van 1640 tot 1660.

Is het boekje over Athene zonder meer een aanbeveling waard, dat over Engeland is wel bijzonder geslaagd. De schrijfster geeft in een prettige ver-
teltrant een uitstekend inzicht in de levenswijze van die Engelsen, die in de samenleving van toen meetelden, en zij maakt ook iets duidelijk van de tragische verdeeldheid welke de samenleving in die jaren teisterde.

Betreft:

A.L. BROER, Delft vroeger en nu, Bussum (Fibula-Heemschut 8) 1969.

E.J. SHEPPARD, Oud Athene, Bussum (Fibula-Juniorreeks 5) 1969.

E. MURPHY, Koning naar het schavot, Bussum (Fibula-Juniorreeks 6) 1969.

H. Schmitz.

"De mens en zijn tijd" van C.E. Damme en R.G. Damme
deel 4 voor Mavo "De laatste 50 jaar"

De tekst van dit boek is zeer eenvoudig gehouden en voor mavoleerlingen goed leesbaar. Een aardige gedachte is het opnemen van de Declaration of Human Rights. Deze kan als uitgangspunt dienen voor klassegerekenen en groepsdiscussies. Aan het eind van elk hoofdstuk zijn leesteksten te vinden. Jammer is dat er weinig gebruik is gemaakt van contemporaine teksten.

Dit deel behandelt de laatste 50 jaar. Desalniettemin wordt aandacht besteed aan de Ierse kwestie, Simon Bolivar en de Grote Alliantie.

Deze en andere in de methode genoemde feiten horen in dit deel niet thuis. De tekst van het boekje doet ook enkele vragen rijzen. Zo lezen we op blz. 24 dat Rusland het westen in de steek liet door het non-agressiepact te sluiten. We kunnen daarentegen ook stellen dat Rusland dit verdrag sloot omdat het westen een afwijzende houding t.a.v. Rusland innam. Op blz. 69 lezen we dat socialisme en communisme de persoonlijke vrijheid uitsluiten. T.a.v. het communisme is dit nog te verdedigen, maar om dit te beweren t.a.v. het socialisme is niet juist.

De geschiedenis van Nederland wordt zeer summier behandeld. Nederland in de 2e wereldoorlog neemt slechts 3/4 blz. in beslag.

Op pag. 123 lezen we dat de Fransen tegen de communisten o.l.v. Ho Tsj Minh vochten. Dit is een halve waarheid en daarom onjuist.

De literatuurlijst in de handleiding voor de docent maakt ook geen sterke indruk. Zo wordt hier aanbevolen "De koude oorlog" van B. Koning.

Leraren die dit boek gaan gebruiken zullen bij het bespreken van de lessen vele kritische aantekeningen moeten geven, daar er anders sprake kan zijn van een onjuiste beeldvorming.

C. S. Rutsen.

RAAD VAN ADVIES

Prof. Dr. J. C. Boogman (Univ. Utrecht), Prof. Dr. A. E. Cohen (Univ. Leiden)
Prof. Dr. A. F. Manning (Univ. Nijmegen), Prof. Dr. A. B. Breebaart (G. U.
Amsterdam) Prof. Dr. W. J. Wieringa (V. U. Amsterdam), Prof. Dr. E. H. Waterbolk
(Univ. Groningen), Dr. J. L. P. Brants (inspecteur VHMO), J. W. Fossen (Hfd. insp.
Kweekschool).

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

Drs. G. A. J. Giezeman, Dirk van Voorburglaan 16, Voorburg, tel. 070-868123,
Voorzitter: algehele leiding en universitaire cursussen.

Drs. J. C. Visser, Antonie Duyckstraat 66, Den Haag, tel. 070-555671,
1e Vice-voorzitter: conferenties.

Dr. M. T. J. van der Vorst, Spotvogellaan 35, Den Haag, tel. 070-685609,
2e Vice-voorzitter: beleid collegedagen.

Mej. J. J. Ruitenbergh, Kijkduinsestraat 990, Den Haag, tel. 070-257990,
1e secretaris: interne zaken.

J. C. M. Greep, Middelweg 104, Wassenaar, tel. 01751-6387, 2e secretaris:
organisatie en administratie van de collegedagen.

H. van Unnik, Pomonaplein 21, Den Haag, tel. 070-680355, penningmees-
ter, postrekening 527314, t.n.v. penningmeester Commissie Postacademiale
Vorming der V. G. N. te 's-Gravenhage.

Het deelnemen aan de colleges is voor leden van de V. G. N. gratis, voor
niet-leden bedragen de kosten f. 15, --.

LEDEN VAN DE COMMISSIE MET ZELFSTANDIGE TAKEN

Dr. J. Swart, Industrieweg 26, Assen, tel. 05920-3006, portefeuilles.

Drs. R. H. Cools, Zijdeweg 57, Wassenaar, tel. 01751-8215, publicaties.

De organisatie van de postacademiale colleges in de diverse plaatsen is in
handen van de besturen van de V. G. N. -afdelingen.

De adressen van de afdelingssecretariaten zijn:

Alkmaar: Lindenlaan 12, Bergen NH,

Arnhem: Kraanvogelstr. 17, Velp,

Amsterdam: Churchill-ln. 246 III,

Den Bosch: Philips de Tweedestr. 51,

Breda: Biesdonkweg 65,

Eindhoven: Kruisakker 76,

Goes: Valckeslotlaan 89,

Groningen: Kamperfoelieweg 42,

Paterswolde

Den Haag: Paulus Potterstr. 26, Lisse,

Haarlem: Liedeweg 81, Haarlemmerliede,

Heerlen: Leenderkapelweg 27, Schaesberg,

Hengelo: Frerikshuislaan 113, Almelo,

Leeuwarden: Altenastreek 21, Dokkum,

Maastricht: Passementsmakersdreef 30,

Rotterdam: Prinses Julianalaan 49,

Utrecht: Maliebaan 37,

Venlo: Groenstraat 244,

Zutphen: Deventerweg 58,

Zwolle: Stevinstraat 9, Kampen

S. J. VAN DER MOLEN

GOUD IN DE GOLVEN

De ware geschiedenis van de „Lutine”

Er zijn in de loop der eeuwen honderden schepen voor de Nederlandse kust vergaan, maar geen scheepsramp heeft ooit zo sterk de aandacht getrokken als de ondergang van de „Lutine”, het goudschip, dat op 9 oktober 1799, ten noorden van Vlieland, een prooi van storm en branding werd.

UIT DE PERS:

„Van der Molen heeft vele bronnen aangeboord om een ware geschiedenis over de Lutine te schrijven”

(Algemeen Dagblad)

„Het boek berust uitsluitend op authentieke gegevens”

(Dagblad v. d. scheepvaart)

„... die zich behalve als een stuk goede geschiedschrijving ook als een spannende roman laat lezen”

(Zutphens Dagblad)

Geïllustreerd met ruim 40, merendeels niet eerder gepubliceerde afbeeldingen naar foto's, oude kaarten en gravures, waaronder de originele bouwtekeningen van de „Lutine”.

Gebonden f 19,50

(verkrijgbaar in de boekhandel)

NIJGH & VAN DITMAN

's GRAVENHAGE / ROTTERDAM

voor docenten geschiedenis

tijd en ruimte

Dr. M. B. van der Hoeven,

Drs. A. Hollander

een nieuwe geschiedenismethode in drie delen
bestemd voor vwo, havo en mavo

TIJD EN RUIMTE geeft naast het continue geschiedenisverhaal verdiepende stof en themata.

Het continue verhaal – de leerstof die alle leerlingen moeten kennen – is, om het duidelijk van de overige stof te onderscheiden, op blauw papier gedrukt. Zij vormt het fundament en is tegelijk het minimum.

Daarnaast is er een uitbreidende, verdiepende stof, telkens in een klein overzichtelijk thema verwerkt op de witte bladzijden. Elke leraar kan voor zijn klas bepalen, wat hij zal behandelen of laten bestuderen.

De methode, die uit drie delen zal bestaan, is zeer duidelijk bedoeld om in de eerste drie klassen van de schoolgemeenschap op alle niveaus gebruikt te worden; daarom wordt in alle delen de verdeling in minimumstof en keuzestof aangehouden.

De delen zijn rijk geïllustreerd, waaronder veel kaartjes en enkele kleuren-illustraties.

Deel 1 – periode tot 1500: 152 blz. ISBN 90 280 37985 fl. 10.50

Deel 2 – van 1500 tot 1900: 192 blz. ISBN 280 37985

verschijnt in februari 1971

Deel 3 – van 1900 tot heden: verschijnt in winter 1971

Bij bestelling en presentaanvragen gaarne auteur, titel en ISBN vermelden.

**meulenhoff
educatief**

Prinsengracht 468, Amsterdam

Postbus 100, tel. 020 - 23 57 07

ook via de boekhandel
